

İsmail Lütfi Çakan ile Akademik Geçmişi, Eserleri ve Hadis İlimine Dair Düşünceleri Üzerine

*Ayşe Esra ŞAHYAR, Yard. Doç. Dr. **

Ayşe Esra Şahyar: Muhterem Hocam, müsaadenizle kaldığımız yerden devam etmek istiyorum. Uzun müzakere ve istişareler neticesinde doktora ‘Hadislerde Görülen İhtilaflar’ konusunu çalışmaya karar verdiniz. O yıllarda bir doktora tezi çalışmasının nasıl yürütüldüğü hususunu aydınlatmak üzere, bize konuyu belirledikten sonra, çalışma sürecinizin nasıl ilerlediğini anlatır mısınız?

İsmail Lütfi Çakan: Konuyu belirledik. Daha önceden okumuş olduğum İbn Kuteybe’nin *Te’vilü muhtelifi’l-hadis* adlı kitabı bayağı işime yaradı. O günlerde Kocamustafapaşa’da oturuyordum, evi henüz Anadolu yakasına nakledememiştik. Haseki’de okurken oradan ev tutmuştuk. Bir gün Sirkeci’den Kocamustafapaşa otobüsüne bindim. O zaman belediye otobüsleri akşam saatleri oraya bir buçuk saatte gidiyordu. Oturdum. Başladım doktoranın planını yapmaya. Şuradan şöyle başlanır, birinci bölüm, ikinci bölüm. Tabii otobüs kalabalık, bir şey yazmak imkânı yok. İndim, eve gittim, doğrudan masanın başına geçtim. Otobüste düşündüğüm planı yazdım. Ertesi günü hocaya fakülteye getirdim. Salih Tuğ Bey aldı, baktı, baktı: “Sen maşallah bu konunun üzerinde epeyce çalışmışsın, bu olur. Değişecek şeyler tabii çıkacaktır, fakat şu planla bu çalışma yapılır” dedi. Uygun olduğuna dair imzaladı. Böylece çalışmaya başlamış olduk, dört sene kadar doktora çalıştık. Muhtelifu’l-hadis meğer çok zor bir konuymuş. Tabii işin içine girdikten sonra anladık. Enstitüde yirmiye aşkın asistan arkadaş vardı. Kocaman bir salon vermişlerdi bize. Kendi aramızda o salona As-bank diyorduk. Herkesin bir masası vardı. O kadar kişi bir arada nasıl çalışsın? Ama çalışıyorduk. Herkes kendi konusuna çalışıyordu fakat yardımlaşma da oluyordu, iyi oluyordu. Birçok arkadaşımız

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis, İSTANBUL, asahyar@hotmail.com

epeyce sıkıntı çekti. Ben daha evvel yazı alışkanlığım olduğu için metin yazma meselesinde hiç bunalmadım elhamdulillah. Ne var ki arkadaşlardan sıkıntı çekenler oldu. Hele ilk defa akademik metin yazacak arkadaşlar çok bunaldılar. Ama herkes birbirinin halini soruyordu, yardımlaşma oluyordu. Bereketli bir dönem geçti. Konu çok ağır olmasına rağmen ben nispeten az yorularak, elhamdulillah o işi hallettim.

Şahyar: Kaç senede bitti hocam ihtilafu'l-hadis çalışması?

Çakan: Dört senede bitti. 1978'in ilk aylarında başladım, 20 Ocak 1982'de savundum. Dört sene demektir.

Şahyar: Bu süre zarfında Salih Tuğ Bey ile mi Yaşar Beyle mi çalışıyordunuz?

Çakan: Salih Bey'e gelip gidiyordum. Yaşar Hocaya da altı ayda bir rapor verilmesi gerekiyordu. O zaman doktora döneminde, konunun yan branşlarıyla alakalı iki de seminer istiyorlardı. Ben Araştırma Teknikleri ve İslâm Tarihini seçmiştim. Onlardan da hem devamı hem de başarılı olduğuma dair yazı istiyorlardı. İslâm Tarihi semineri için rahmetli Hakkı Dursun Yıldız Bey'in İstanbul Üniversitesi'nde dersini aldım. Araştırma Teknikleri için de merhum Nihat Çetin Hoca'nın derslerine devam ettim. İslâm Tarihi dersine bir gün olsun gitmek nasip olmadı. Benim enstitüdeki derslerle çakıştı, gide-medim. İsmail Erünsal Bey aracılığıyla Hoca'dan izin istedim. O da sağ olsun anlayış gösterdi.

Şahyar: Peki, Nihat Çetin'le dersleriniz nasıldı, hocam?

Çakan: Nihat Çetin Hoca derslerinde çok ciddiydi. Çok nazik, her yaptığı işi ciddiye alan bir insandı. Araştırma Tekniklerini, teker teker tahtaya yazarak, çok önemli şeyler olduğunu hissettirerek, tam bir hoca disiplini içinde anlattı.

Şahyar: Yazmalara, kütüphanelere çok vâkıf bir Hoca imiş, değil mi?

Çakan: Tabi, tabi... Yazma eserlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini, yazma kitabın nelerine dikkat edilmesi gerektiğini kendisinden öğrendik. Allah razı olsun. Epeyce devam ettik. Bir de üniversite havasını ben orada tattım. Bizim burada Yüksek İslâm Enstitüsü'nde o hava yoktu.

Şahyar: Doktora savunması nasıldı?

Çakan: Doktora jürisi Danışman hocam Prof Dr. Salih Tuğ Bey başkanlığında Doç. Dr. İbrahim Canan ve Doç. Dr. Suat Yıldırım beylerden oluşturulmuştu. Tamamen izleyicilerle dolu genişçe bir salonda bir saate yakın ben ne yaptığımı, nasıl yaptığımı anlattım. Jüri üyelerinin yönelttiği soruları da bir o kadar zaman içinde cevapladım. Jüri raporlarını hala saklarım. Ertesi gün de

Araştırma Teknikleri ve İslâm Tarihinden savunmaya girdim. Araştırma Teknikleri dersinin Erzurum’da hocası Yusuf Ziya Kavakçı idi. İslâm Tarihinde ise İhsan Süreyya Sırma Bey. Böylece üç ayrı branştan imtihan oldum.

O yıllarda doktora yapan diğer arkadaşlar gibi benim doktora macerası da Erzurum’da geçti. Bunu kimseye anlatamıyorsunuz. İstanbul’da asistansınız, ama Erzurum’da doktora yapıyorsunuz. Çünkü bizim enstitüde doktora yapılamıyordu. O günün şartlar öyleydi.

Şahyar: Peki, tez bitince hemen yayınlama sürecine girdiniz mi, hocam?

Çakan: Öyle oldu.

Şahyar: Hemen yayınladınız.

Çakan: Ben yayınlamayı o kadar çabuk düşünmüyordum ama Ali Özek Hoca kendisinin kurduğu İslâmî Araştırmalar Vakfı (İSAV) adına: “Bu tezleri biz yayınlalım” dedi. “Hocam acele değil mi?” diye sorunca da “Yok, bunlar zayi olmasın” dedi.

Şahyar: İlk önce İSAV’da mı yayınlanmış oldu?

Çakan: Bir yaz ben tatile gidemedim, İstanbul’da basım işini takip ettim. Ali Özek Hoca kitaptan beş bin adet bastırdı. Ben: “Hocam, bu ihtisas konusu bir çalışma... Bunu halk alıp okumaz. Senede 300-500 tane ya satılır, ya satılmaz. O kadar bastırmasak mı?” desem de “Yok, kitap 5000 basılır” dedi. 5000 bin bastırdık. Sekiz-on sene devam etti o birinci baskı.

Şahyar: Şimdi kaçınıcı baskıya ulaştı hocam?

Çakan: Galiba altıncı... Hadisler arasında teâruz meselesi güncel bir mesele olduğu için son zamanlarda talep arttı.

Şahyar: Bir de hadis alanında çok sayıda Yüksek Lisans, Doktora öğrencisi var artık, elhamdülillah

Çakan: İlahiyat Fakültelerinin adedi de artınca şu anda bakıyorum, bayağı okunuyor. Meselâ Hadis Edebiyatı kitabı da bu son zamanlarda bayağı iyi gidiyor. Hadis Edebiyatı ancak yüksek lisansta okunuyordu. Şimdi Hadis Kaynakları dersinde okutuluyormuş.

Şahyar: Evet, ben de okutuyorum. Hadis Edebiyatı hem lisans hem lisanüstü düzeyde çok okutuluyor. Bu kitabı hazırlamaya sizi sevk eden etkenler nelerdi? Hedef kitlesi kimlerdi?

Çakan: Şimdi, prensip olarak şunu söyleyeyim: Benim bütün kitap çalışmalarım, makaleleri de bunun içine koyabilirsin, hedef kitlem İmam Hatip neslidir. Ben kendi neslimin ihtiyaçlarını, daha doğrusu kendimin ihtiyaçlarını

karşılama çalışarak neslimin ihtiyaçlarını da karşılayabilirim kanaatine vardım. Ne yazdıysam, hangi konuda kitap yazdıysam, o aslında benim o konudaki öğrenme ihtiyacımı karşılamak üzere yazılmıştır. Benimle beraber, benim pozisyonumda olanlar da yararlanmıştı. Nesli yetiştirme: Benim düşüncem bu! Enstitüye hadis asistanı oldum. Çalışıyoruz. Fakülte de olundu. Yüksek Lisans Sınıfı açıldı. Karışık branşlardan. Ama hadisçiler de var işin içinde. Onlara ders vereceğiz. Ne vereceğiz? Hadis kitaplarını tanıtalım. Yaşar Hocayla oturduk. İyi de, nasıl tanıtacağız? Hadis kaynaklarını tanıtan Türkçe bir çalışma yoktu. Hoca'nın notları vardı, o notlarla başladık işe. Ama baktık ki, bu işin boyutu çok fazla. Ciddi çalışmış olmak gerekiyor. Bir sene Leknevi'nin *el-Ecribetü'l-fâdile* kitabından ikinci sualin cevabını okuttum. Hadis kaynaklarını tanıtan bir cevap bu... Ama baktım ki bu da yetmeyecek. Detaylı hazırlık lâzım. Bu kitapların içeriğini önce kendim için hazırlamam gerekiyordu. Başladım *Hadis Edebiyatı*'nı yazmaya. O zaman Yusuf Ziya Beyin'in tercüme ettiğİ Zübeyir Sıddıkı'nın *Hadis Edebiyatı Tarihi* de vardı. Onlardan da bakarak kendime göre bir içerik hazırladım. Notlar tutmaya, kitapları tanıtmaya başladım. Kitaplar hakkında yazılmış makale varsa, yayınlanmış eser varsa, onları göreyerek oralardan notlar çıkardım. Yoksa tanıtacağım kitabı kendim karıştıtarak not hazırlamak suretiyle tasnif devri eserlerini, en azından kaynak eserleri tanıttım. Bir sene içinde tamamladım. Bir de faydalanma usullerini anlatmak gerekiyordu. Hadis kaynaklarından bulmak büyük bir problemdi. Burası Fakülte olduktan sonra Marmara Üniversitesi Yayın Kurulu, "Yayınlanmak üzere hazırlanmış eseri olan hocalar falan zamana kadar müracaat etsinler" diye bir yazı gönderdi. Ben de doktoralı öğretim elemanı olarak bölüm başkanlığına vekâlet ediyordum o zaman.

Şahyar: Hadis Bölümü Başkanlığı mı?

Çakan: Hadis-Tefsir Bölümü Başkanlığı... Dedim ki: "Bizim hocalar Marmara Üniversitesi'nin bizim kitaplarımızı basacak olmasını ciddiye almazlar. Nezaketen gönderilmiş bir yazı olduğunu düşünürler. Her birinin yayınlanacak eseri olmasına rağmen kimse müracaat etmez. Boşta kalır, bu da fakültemiz için ayıp olur. Ben mademki bu kitabı hazırlıyorum, bildireyim." Ancak kitap henüz tamamlanmamıştı. Şerhçilik ile ilgili kısmı yoktu. Ben yine de bildirdim, oradan bir karar gelinceye kadar tamamlanabilirdi. Benimle beraber dört hoca müracaat etti.

Şahyar: Kimlerdi, hatırlıyor musunuz?

Çakan: Hatırlıyorum tabii. Ben, Rahmetli Necla Hanım Hoca, Hasan Aksoy ve Hasan Küçük. Bir ay olmadan "Basılmak üzere kitap müsveddelerinizi gönderin" diye cevap geldi. Çalışması hazır olan hocalar gönderdi. Benim çalışmam ise hazır değil. Şerhçilik konusunda bilgi bulamıyorum. Edebiyat şerhçiliğinden ne anlaşılır? Edebî metinler nasıl şerh edilir? Böyle kitaplar aldım,

bunları okudum. Aklımca onlardan Hadis şerhine dair sonuçlar çıkaracağım. Mümkün değil, olmuyor. Fakültede hangi hocaya rastladıysam şerhçilik konusunda yayınlanmış bir kitap, bir makale soruyorum. Bekir Topaloğlu Hoca'ya, Hayrettin Bey'e, konuya ilgi duyduğunu düşündüğüm kim varsa hepsine sordum. Herkes duruyor, düşünüyor. "Yahu bu konuda hiçbir şey yok" diyordu. Bunalmıştım. Vazgececeğim. "Çalışma tamamlanmadı, gönderemiyorum" diye cevap yazmaya karar verdim. Böyle üzgün bir vaziyette akşam evde *Keşfü'z-zünûn*'u karıştırıyordum. Birinci cildi, öyle rastgele, yani sıkıntıdan karıştırırken bir baktım: "Adâbu'ş-şârih" diye bir ara başlık. Kâtip Çelebi merhum şerh ve şerhçiliğin neden doğduğu, karakterleri, şârihlerin uyması gereken edep konularını *Keşfü'z-zünûn*'un mukaddimesinde yazmış. Arşimet şurada kalsın, "Buldum!" diye nasıl bağurdım, biliyor musun? O gece sabaha kadar oturdum, oradan notlar hazırlayarak birkaç gün içinde şerhçilik kısmını yazdım. Tamamlayıp matbaaya gönderdim.

O günlerde İzmir'de Uluslararası İslâm Bilimleri Sempozyumu vardı. Oraya ben de gideceğim. Tam gideceğim günün bir gün öncesi matbaadaki arkadaş, bana kitaptan örnek bir forma getirdi. Hiç bakmadan çantama koydum. Benimle beraber o forma İzmir'e gitti. İzmir'de sempozyum çalışmaları bitince bizi fuarı gezmeye götürdüler. Fuarı gezerken bir yerde oturduk. Rahmetli Ali Yardım Hoca da tam karşıma oturmuştu. Karşılıklı çay içerken: "Ne yapıyorsun, neler çalışıyorsun?" diye sordu. "Hadis Edebiyatı, diye kitapları tanıtan bir kitap hazırlıyorum. Üniversiteye basması için vermiştim. Gelirken bir forma verdiler bana" dedim. Çantadan çıkardım. Hocanın önüne koydum. O forma, tam da şerh kısmıymış. Hoca aldı, sayfa sayfa çevirdi, o kadar ciddiye aldı ki işi. Çevirdi, çevirdi. Forma bitti: "Sen bunları nerden buldun?" dedi. "Hocam, işte Katip Çelebi'den, *Keşfü'z-zünûn*'dan." "Yahu, anam ağladı ben hâlâ arıyorum" demesin mi! O da *Hadis I*, *Hadis II* kitaplarını yazarken şerh kısmına gelince bunalmış meğer.

Şahyar: O zaman *Hadis Edebiyatı*'nın ilk baskısı üniversite tarafından basıldı.

Çakan: *Hadis Edebiyatı* ve *Hadis Usulü*'nün ilk baskıları Üniversite yayınıdır. Daha sonraki baskılar geliştirilmiş baskılardır. Sonrasında onlar serbest bıraktılar. Biz de ondan sonra bastırmaya devam ettik. *Hadis Edebiyatı* kitabını ben hadis kaynaklarını tanımak için, kendim tanıyayım, tanıtayım, ihtiyacı olan da tanıсын, diye yazdım.

Kitabı hazırlarken bir gün İsmail Erünsal Bey geldi. Mustafa Tahralı Bey ve İsmail Erünsal Bey, hiç unutmam, bu iki hoca biz asistanken bütün asistanların yanına gelirler, ne yaptığımızı sorarlar, bildikleri kaynak varsa onu söylerler, yardımcı olurlar, ilim adamı olarak ilgilenirlerdi. Bunu çok takdirle yâd etmem

gerekiyor. İsmail Erünsal Bey bana: “Ne yapıyorsun?” diye sordu. *Hadis Edebiyatı* kitabımı anlatınca: “İsmailciğim, Amerika’yı kaçınıcı kez keşfedecek-sin? Bu konuyla ilgili dünyada yabancı dillerde birçok çalışma var. Sen kendin oturmuşsun bir daha yazıyorsun” dedi. Ben de “Olabilir, ben bunun ihtiyacını hissettim, bu ihtiyacı karşılamam gerektiğine karar verdim” dedim.

İsmail Erünsal Bey doktorayı yazdığım günlerde de gelmişti. Oturmuş, giriş kısmını şöyle bir gözden geçirmiş sonra da bana: “İsmailciğim, sen bunu çok anlaşılır yazmışsın. Jüri ders kitabı hazırlamış gibi yazdığını söyler. Bu, konuyu hazmetmiş olmanın sonucudur, bunu ben biliyorum, ama jüri böyle değerlendirmez. İki defa, en az iki defa okununca anlaşılacak cümleler haline getireceksin bunu. Bir defa okununca anlaşılmayacak, en az iki defa okununca, belki üç de okunsa olabilir” dedi. Benim de hep Fuat Sezgin Beyin *Buhârî’nin Kaynakları* kitabı o açıdan çok dikkatimi çekmişti. Yahu okuyorsun okuyorsun anlamıyorsun. Bir daha okumak hatta sesli okumak gerekiyordu.

Şahyar: Anlaşılmaz mı yazmak gerekiyormuş?

Çakan: Öyle olmalıymış! Ama Erzurum’da, Suat Hoca’nın ilk cümlesi: “Yahu, şimdiye kadar Müslüman’a gâvur eziyeti olan birçok tez okuduk. El-hamdülillah, bir namuslu tez geldi de rahat rahat okuduk, çünkü baştan sona anlaşılıyor” dedi.

Şahyar: Hocam, ben de o konuda sizin bir kitabınızla ilgili bir anımı anlatayım. İmam Hatip öğrencisiyim, meraklıydım da okumaya. Evdeki kütüphanemizi karıştırıyordum. Merak ettiğim konuları Türkçe kitaplardan okumaya çalışıyordum ama İslâmî ilimlere dair neyi elime alsam hiçbirinden bir şey anlamıyordum. O hakikaten bir yulğunluk getirmişti bana. Sonra bir gün babamın getirdiği kitaplar arasında sizin *Ana Hatlarıyla Hadis*’i gördüm. Tesadüfen açıp okumaya başladım. O zaman ilk defa bir kitabı anlamaya başladığımı fark ettim. İmam Hatip öğrencisiyken, İslâmî ilimlere dair başlayıp da bitirdiğim ilk kitap *Ana Hatlarıyla Hadis* olmuştur. Daha önce hangi kitabı elime aldıysam birkaç sayfadan sonra hep pes etmiştim.

Çakan: Bu senin anlattığına şu manada çok memnun oldum. Bizim o seriyi planlarken hedeflediğimiz neticeye delil oldu senin anlatımın. Ben Ensar Vakfı’nın kurucularındanım. Vakıf kurulduğunda yayın konusunda faaliyet yapılmasını ısrarla söyledim. Belli bir plan, program dâhilinde yayın danışma kurulumuz olmasını teklif ettim. İbrahim Kâfi Dönmez Bey, Mehmet Akif Aydın Bey, rahmetli Mehmet Erkal Bey ve ben dört kişiden oluşan bir yayın danışma kurulu kurduk. Toplantılar sonucunda bir “temel kültür dizisi” hazırlamaya karar verdik. Dinî tahsil almadan üniversite aşamasına gelmiş gençliğe dinin temel konularını önce ana hatlarıyla anlatan, onların merakını uyandır-

maya yönelik bilgiler veren kitaplar yayınlalım, ondan sonra da ana hatlarıyla ele aldığımız konularda tâlî meseleleri yazalım, yazdıralım, dedik. İsimler tespit ettik, bir siparişte bulunduk. Gelen kitap bizim istediğimiz ölçülere uymadı. Şunun ilk örneğini önce biz yapalım, diğer konularda sipariş verdiğimiz arkadaşlara da biz şu çerçevede bir kitap istiyoruz örnek üzerinden gösterelim, diye düşündük. Ben oturdum, *Ana Hatlarıyla Hadis*'i bu amaçla hazırladım.

Şahyar: Bunu *Hadis Usulü*'nden önce mi yazdınız?

Çakan: *Hadis Usulü*'nden önce *Ana Hatlarıyla Hadis* yazıldı. *Ana Hatlarıyla Hadis*'in ilk baskısıyla son baskıları arasında muhteva değişikliği vardır. Fakat okuyan herkes anlaşılır bir kitaba denk geldiğini söyledi. Aynen senin söylediğin gibi... Demek ki oluyormuş dediler. Ensar Vakfı'nın *Ana Hatlarıyla* serisinden 10-12 tane kitap yayınlandı. Biz bıraktık bir ara, ondan sonra biraz daha serbest davrandı arkadaşlar, ama o seri tamamlandı. Tâlî branşlar konusunu biraz plansız olarak çıkarıyorlar. Temel Kültür Dizisi'ni ben bütün arkadaşlara, öğrencilerime tavsiye ediyorum.

Ben *Ana Hatlarıyla Hadis*'i kendim aynı zamanda lise çıkışlı olarak fakülteye gelen öğrencilere de *Hadis Usulü* yerine okuttum. Benim kendi deneyimimden de geçti.

Şahyar: Sizin *Hadis Usûlü* kitabınız da herhalde hadis usulü konusunda en çok okunan, okutulan kitaplardan biri.

Çakan: *Hadis Usulü*'nü yazarken de benim temel düşüncem şuydu: Bir ilahiyat öğrencisinin bir hadis kitabını önüne açtığı zaman, görmesi gereken incelikleri fark edebileceği pratik bir ders kitabı olsun. Bilgi yığını değil, temel bilgi ve örnekler olsun. Ayrıca günün birinde bir açık öğretim ilahiyat fakültesi açılır ve bu dersler de televizyondan verilmeye başlanırsa, örnekleriyle ve şekilleriyle hadis usulü çizimli olarak ekrandan yansıtılıp anlatılabilir. Usul konuları örneklemelerle, çizimlerle daha rahat akıllarda kalıyor. Görselleşince netleşiyor. *Hadis Usulü* ekrana çıkamadı ama konuya ait ihtiyacı karşıladı. 40. baskısı çıkmak üzere.

Şahyar: Hocam daha ziyade ihtiyaçları dikkate alan çalışmalar yapmayı öncelemiştir.

Çakan: Bu arada şunu da söyleyeyim: Meselâ *Hadis Edebiyatı* kitabını yazarken doğrusu biraz tereddütlerim vardı. Tanıtacağım kitapların bir kısmı benim de yeni tanıdığım kitaplardı. Ben muhteva olarak yeni tanıyordum ve tanıtıyordum. Endişe de ediyordum, acaba yanlışlıklar yaptım mı, diye. Bunu bir noktadan sonra attım. Dedim ki: Eksik bulan tamamlasın. Benim bu nedenle kitaplarım biraz fazladır. Bir şeye kafamı taktığımda onu bir şekilde metinleştiririm. Bu kadar niye acele ediyorsun denilebiliyor, deniliyordu da zaten. Kardeşim, mükemmeliyetin sonu yok ki, ben bu çalışma ile şu anda bir ihtiyacı

karşılacak bir duruma geldim. Eksik kalan tarafını hissedene ya kendisi tamamı, ya bana haber versin. Arkadaş, şurası eksik desin, yardımlaşalım. Ben “fevkalade bir çalışma yapacağım” demedim.

Şahyar: Öyle diyene pek bir şey üretmiyor değil mi?

Çakan: Hiçbir şey yapamaz. Doktora tezini yayınlamamış arkadaşlarımız var. Hâlbuki yayınlansa birçok Müslüman’ın işine yarayacak. O yüzden ben çok mükemmeliyetçi değilim. Mesele bir ihtiyacı karşılamış olmaktır. *Hadis Edebiyatı* kitabı yayımlandı. Hadis yüksek lisans sınıfına ders olarak koyduk. Hep heyecanla anlattım, kitapların kendisini de masaya getirip, ortaya dökerek, sen hatırlarsın.

Şahyar: Hatırlıyorum tabii. Yine hatırladığım kadarıyla sadece hadis alanında değil diğer branşların yüksek lisans derslerinde de okutuluyordu.

Çakan: Tefsir Anabilim Dalı da hadis kaynakları diye bir ders koydu. Çünkü tefsirciler çok müracaat ediyorlardı. Tefsirlerde ‘ve fi’l-hadis’ diye geçen bir şey görünce “bu hadisin tamamı nerede, kaynağını nasıl bulacağız?” diye soruyorlardı. Fıkıhçılar da öyle. Bütün mesele zaten hadis kaynaklarından yararlanma meselesi. Tasavvuf bölümünde de ders olarak yer aldı. Onlara da ders yaptık, ama kelamcılar bu dersi programa hiç koymuyorlardı. Hâlbuki onlardan da tez hazırlayan arkadaşlar bize çok müracaat ediyordu. Bir gün kitabı aldım elime, Bekir Topaloğlu Hocaya gittim. Kelam Anabilim Dalı’nın program danışmanı oydu. O teklif ediyordu dersleri.

Şahyar: Seneyi tahmin edebiliyor musunuz, hatırlıyor musunuz?

Çakan: İşte onu şu anda hatırlamıyorum. Dedim ki: “Hocam, ben hadis kaynaklarını, kitaplarını tanıtan şöyle bir çalışma yaptım. Bir-iki senedir de biz hadis yüksek lisans sınıfına, tefsir yüksek lisans sınıfına, tasavvuf yüksek lisans sınıfına bunları okutuyoruz. Onlarla birer yarıyıl hiç olmazsa ana kaynakları, tanıtan ve onlardan nasıl hadis bulmak gerektiği konusunda ders yapıyoruz. Bize olan müracaat epeyce azaldı. Oysa bütün tez yapanlar başımızı ağrıyordu. Kendileri de sıkıntı çekiyordu, biz de. Ama Kelam Anabilim Dalı’nda böyle bir ders şimdiye kadar konulmadı. Siz şunu bir gözden geçerseniz, bir tetkik etseniz de, uygun görürseniz sizin anabilim dalında da böyle bir ders olsa.” Hocaya kitabı takdim ettim. Hoca kitabı aldı, karıştırdı, baktı. Bayağı bir ilgilendi. Sonra döndü: “İsmailciğim, bu kitabı bizim yüksek lisans sınıfına değil, önce bu fakültedeki bütün hocalara okutmak lazım” dedi. Bir sene koydu hoca dersi. Ondan sonraki sene koymadı. Ama hiç olmazsa kitap hakkındaki hocanın kanaatini bu vesileyle öğrenmiş oldum.

Şahyar: Aslında literatür bilgisi her alan için çok önemli. Ama daha önce yazılmamış nedense.

Çakan: Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu Bey düşünürmüş, hadis kitaplarını tanıtan bir çalışma yapsam diye. Benimki çıkınca vazgeçti. Doktora tezimi yazmakla hocanın bana asistanlık mülakatında sorduğu soruya dört sene sonra cevap vermiştim. *Hadis Edebiyatı* kitabıyla da hocanın düşüncesini -kendisinin önce- gerçekleştirmiş oldum. Daha sonra Ali Osman Hoca'nın Dergâh Yayınları'ndan *Hadis İlimleri ve Hadis Tarihi* kitabı çıktı. Kitap çıktığında ben, hiç öyle tenkit düşüncesiyle değil, sırf öğrenmek için kitabı aldım, okudum. Çünkü büyük bir açığımın olduğunun farkındaydım. Her çıkan kitabı, öğrenmek için okuyordum. Hocanın kitabını da aldım, öğrenmek için. Çünkü hayatı hadis okutmakla geçmiş bir hocaydı. Okuyorum, notlar alıyorum, işaretler koyuyorum. Prof. Dr. Bilal Saklan Bey de o zaman bizde yüksek lisansını yapıyordu. Sene kaç hatırlamıyorum ama seksenli yıllar herhalde. Ali Osman Hoca'ya: "Hocam sizin kitabınızı İsmail Bey satır satır okuyor, birçok yeri de işaretlemiş" demiş. Bunun üzerine Hoca bana bir mektup yazdı: "Duydum ki, sen benim kitabı okuyormuşsun. Ne olursun, gözüne takılan ne varsa, bana gönderirsen çok memnun olurum" dedi. Ben de hocaya mektup yazdım: "Hocam, ben öğrenmek için kitabınızı okudum, bitirdim. Kendime göre notlar almıştım. Ama siz madem böyle bir şey arzu ediyorsunuz, bunu emir telakki ederim. Yeniden okuyacağım ve size tespitlerimi bildireceğim" dedim. Hakkaten oturdum, yeniden okudum. El yazımla yirmi iki sayfa bir metin çıktı. Gönderdim. Hoca okumuş. Bir mektup daha yazdı bana. Teşekkür etti. "Benden kaynaklanan yerler var. Editörden kaynaklanan birtakım tespitleriniz var. Karşılaştığımızda size anlatabileceğim yerler var" diye bölümlemiş.

Şahyar: Savunma mektubu gibi mi?

Çakan: Savunma mektubu, evet. Fakat en sonunda bunları yazdıktan sonra bir cümle kurmuş, çok enteresan. "Bütün bunlardan sonra, bu kadar kâğıda yazık olmuş, demediğine sevindim" diyor. Sonra Ali Osman Hoca *Haber-i Vahidlerin İtikat ve Teşri Yönden Değeri* kitabının önsözünde "Benim ilk yayınlanan çalışmamı okuyup tespitlerini bildiren genç ilim adamı" diye söz ederek bana teşekkür etti

Şahyar: Hocam, böylece Turan Kömürcü'nün sizinle ilgili yaptığı değerlendirmenin doğru olduğu seneler içinde görülmüş oldu, değil mi?

Çakan: (Gülüyor) Ondan sonra *Hadis Edebiyatı* kitabı çıkınca da "Biz de bu konu bir arkadaşın meşguliyet sahası olsa diye düşünüyorduk. Bak, adam yapıvermiş" demiş. Biz İstanbul gibi bir merkezde olmanın avantajını kullanmış olduk. Merkezlerin avantajı, ihtiyacı çabuk hissetmek oluyor.

Şahyar: Öğrenci sayısının çokluğu da bu anlamda bir başka avantaj sağlıyor herhalde.

Çakan: Piyasa bulmakla ilgili, tabi ki... Ben asistanken her hafta Sahafları,

Beyaz Sarayı gezerdim. Her selam verdiğim kitapçı “Hoca iyi ki geldin, bak şöyle bir kitap isteği var. Ya yaz, ya yazdır” derdi. Benim burada duyduğumu Anadolu’nun herhangi bir şehrinde kim nereden duyacak? O bakımdan merkezde olmak çalışmalarımızı zorluyor, teşvik ediyor, boş bıraktırmıyordu. Benim çalışmalarımın bir kısmı böyledir. Bir ihtiyacı karşılamak üzere yapılmıştır. Ama en temel unsur da kendi ihtiyacımı karşılamak üzere!

Şahyar: Bir de Hocam, sizin *Siyasetli Muhammet, Müslüman Kimliği, Müslümanca Yaşamak, Sahabe Kıvamı, İslâmî Yapılanmada Sîret ve Sünnet* ve benzeri kitaplarınıza baktığımızda toplumu iyi okuduğunuzun göstergeleri ile karşılaşılıyor. Hadis yorumlarınızda da öyle... *Hadislerle Gerçekler*’de seçtiğiniz hadislerde ve onlara getirdiğiniz yorumlarda da bir yandan toplumu ve ihtiyaçlarını dikkatle gözlemlediğiniz bir taraftan da Kur’an ve sünnet merkezli bir toplum özlemi ve kaygısı görülebiliyor.

Çakan: Elhamdülillah, bu kaygıyı şimdiye kadar hiç ihmal etmediğimi zannediyorum. İnşallah bundan sonra da o hassasiyeti kaybetmem. Meselâ, *Hadislerle Gerçekler* kitabım üç ayrı cilt halinde çıkmıştı. Bir toplantıda yurtdışında görevde olan birisiyle yan yana oturmuşuz. Benim olduğumu anlayınca “Hocam, size teşekkür ediyorum. Biz sizin *Hadislerle Gerçekler* diye üç kitabınız var, üçünü de değişik platformlarda değerlendirdik. Ben bir şey tespit ettim. Hiç çizginizi bozmamışsınız. Bu her şeyin üzerinde takdire değer bir şey” dedi. *Müslüman Kimliği*’nde kitap ve sünnet bağılı Müslüman üzerinde duruyorum. *İslâmî Yapılanmada Sîret ve Sünnet* kitabını yeterince okuyucuya takdim edemediğimizi düşünüyorum. Sîret kısmı yeni bir siyer yazım meselesidir. Resûlullah Efendimizin sevinci, üzüntüsü, diplomatik misafirleri, zor zamanları aşma yöntemi gibi konular etrafında bir Sîret yazımı çok önemlidir. Siyerlerde bu zaviyeden bakılarak bir araya getirilmiş bilgi ve değerlendirmeler mevcut değil. Mehmet Solmaz Bey’le kaleme aldığımız *Kur’an-ı Kerim’e Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi* kitabının üçte ikisi Peygamber Efendimizle ilgilidir. O kısım la siyerin günümüze mesajını yansıtmaya çalıştık. Siyer yazımında artık *Hüznü’n-nebî* gibi meselâ, nokta konulara da topluca ve güne bakan yönleriyle işaret edebilmek lazım.

Şahyar: Bu konularda tezler de yaptırınız. *Hz. Peygamber’in Sevinci, Hz. Peygamber’in Öfkesi, Hz. Peygamber’in Soruları* diye...

Çakan: Çok merakım vardı çünkü. O çalışmalar bir araya getirilse çok müthiş bir şey olur.

Şahyar: Aslında bu tezler yayınlandı.

Çakan: Çoğu yayınlandı ama parça parça. O zaman o kadar vurucu olmuyor.

Şahyar: Hocam, buradan ben yavaş yavaş lisansüstü eğitimler konusuna

geçmek istiyorum. Ülkemizde hadis konusunda en fazla tez yaptıran kişi sizsiniz galiba, değil mi?

Çakan: Yok, en fazla değil. Prof. Dr. Selahattin Polat Bey'in bir kaç sene evvel yaptığı tespite göre hadis alanında en fazla tez danışmanlığı yapan Prof. Dr. Hayri Kırbaşoğlu, ikinci de benmişim. Ondan sonra neler değişti, kimler araya girdi, bilmiyorum.

Şahyar: Neticede çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yönettiniz. Sayısıyla ilgili bilginiz var mı, fikriniz var mı?

Çakan: Onu da tespit etmedim. Ama epeyce arkadaşımız var. Hatta danışmanı olduğumuz arkadaşlardan emekli olanlar bile oldu. İstanbul'da yüksek lisans, doktora talep fazlaydı. Ben fakültede belki biraz ağırlıklı olarak danışmanlık üstlenmiş oldum. Yaşar Bey daha erken emekli oldu. Herkesi de pek kabul etmiyordu. Bir şey söylediği zaman karşısındaki talebenin onun söylediğini anlayabilir olması lazımdı. Aynı şeyi üç-beş kere tekrar ettirirse, ona üzülüyordu hoca. Herkesin bir fitratı, tabiatı var. Biz gerekirse bağırıp çağırıyoruz. Bir de hiç üzmeden çalışmasını yürütenler de vardı tabii.

Şahyar: Hocam, ben yüksek lisans tezimi karşılıklı, kelime kelime okuduğumuzu biliyorum, onun bana çok faydası olmuştu. Doktora tezimin ise metinlerini size gönderiyordum O zaman malum başörtüsü meselesinden ötürü fakülteye gidip gelme konusu benim için çok rahat değildi. Ama siz hepsini çok dikkatli bir şekilde okuyordunuz. Oradaki emeğiniz inkâr edilemez.

Çakan: Bu yapılmazsa yetişme olmaz. Oturup birebir okumakta büyük fayda oluyor. Ben İlmî Araştırmalar Merkezi'nin (İLAM) doktora çalışmalarında da, farklı branşlara danışmanlık yapıyordum. Arkadaşlar çalışmalarının metinlerini getiriyorlardı, karşılıklı okuyorduk. İlmî ve akademik metin inşası başka bir şey... Onun için de hocalarla birlikte okunması şart. Zaman kaybı gibi gelse bile, sonra ortaya çıkan metin, adam gibi metin oluyor. Bir arkadaş hatırlıyorum. Hadisçi değildi. İLAM'a geldi: "Hocam, benim tezim şu. Tezimin giriş kısmını yazdım. Danışman hocam uygun olduğunu söyledi. Ama bir de siz baksanız buna" dedi. İçine sinmemiş belli ki... Yanımızda da bizim hadis doktora öğrencilerinden iki kişi vardı. Onlar da izliyorlar. "Sen metni oku, ben dinleyeyim." dedim. Okuyor. Neresini düzelteceğimi şaşırdım. On beş sayfa kadar girişi bitirdi. Bir kırmızı kalem istedim. Birinci sayfadan başlayıp bütün sayfalara koca birer çarpı koydum. "Arkadaş, sen metninde ne söylemek istiyorsun. Söylemek istediğini bana kendi ifadelerinle altı yedi sayfada yaz, getir." dedim.

Şahyar: Nakillerle doldurmuştu herhalde.

Çakan: Yani.. Ben böyle söyleyince "Anladım hocam" dedi. Gitti, adam gibi

yazdı. Bizi orada dinleyen hadisçiler Mustafa Öztürk'le Özcan Hıdır idi. Okurken, onların her cümlelerine müdahale ederdim. Diğer öğrencinin on beş sayfasına birden, hiç sesimi çıkarmayınca "Hocam, biz iyiden iyiye sizin hakkınızda kötü düşünmeye başlamıştık, bütün zorlukları bize çıkardığını düşünmüştük. Sonucu görünce rahatladık" demişlerdi. Şimdi Anadolu'dan gelen birçok tez ne yazık ki böyle... Hiç tez inşası usulüne uygun değil. Cümleler gevşek, savsak, metin kumlu arazi gibi. Özel olarak dokunmuş bir havasının olması lazım. Sen bunu jüriye takdim ediyorsun. Buna çok dikkat etmek lazım. Yetiştirdiğiniz arkadaşlara zaman ayıracaksınız. Kabiliyetliyse on beş yirmi sayfa okuyunca zaten nelere hassasiyet göstermesi gerektiğini anlıyor. Değilse böyle bir çalışmayı baştan sona beraber okudunuz mu ikincisini kendisi yapabilir düzeye geliyor. Karşılıklı okumayı danışman hoca olarak siz yapmadınız mı talebinin bütün çalışmaları aksak olur.

Şahyar: Hocam, yüksek lisans, doktora, tez konuları verdiğinizde, bu konuları belli bir projenin alt başlıkları gibi düşünerek mi verdiniz, yoksa öğrencinin ilgi alanı, o günlerde çok tartışılan bir konu mu dikkate alındı?

Çakan: Bu konuda benim derdim büyük. Enstitüye asistan olduktan bir sene sonra *Nesil Dergisi'*nde "Büyük İmkân Büyük Sorumluluk" diye bir yazı yazdım. O arada bütün Yüksek İslâm Enstitülerine toplam 80 asistan alınmıştı. 20 kadar da daha önceden vardı. Toplam 100 araştırmacı var. Bunlar 100 tane doktora tezi yapacaklar. Bazıları hem doktora, hem öğretim üyeliği tezi yapacak. Bu kadroyu görünce senin biraz evvel sorduğun soru aklıma geldi. Bu kadar arkadaş çalışacak. Bunlara, bu 100 kişiye bir merkezi akıl planlama yaparak ülkemizde önümüzdeki üç yıl içerisinde İslâmî ilimlerde şu şu konuların işlenmesine ihtiyaç olduğunu söyleyebilirdi. Bunu yaparken Diyanet İşleri Başkanlığı'yla da istişare edilebilirdi. Çünkü işin hizmet tarafı onlara aitti. Eğitim öğretim tarafı ise, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'yle de istişare edilebilirdi. Fakülteler de işin araştırma tarafıydı. Bir araya gelerek bu memlekete bizim bu kadroyla yapacağımız hizmet alanlarını tespit etmeliydik. Keşke böyle bir planlama yapılmış olsa diye hep kafamdan geçiriyordum. Ancak Enstitüye en son gelen asistan ben olduğum için de ukalalık yapmış olmaktan çekiniyordum. Fikri hazırdı ama yazıyı yazmadım. Bir sene bekledim. Baktım ki kimse benim gibi düşünmüyor, herkes gidiyor, hangi alanda çalışacaksa hocasıyla görüşüyor. Enstitülerde o zaman doktora yapılmadığından doktora yapmak için herkes fakültelerde tanıdığı bir profesörle anlaşıyordu. Hocası ne diyorsa o konuyu çalışıyordu. Yahu dedim, bu artık ukalalıksa ukalalık, ben bunu yazacağım. "Büyük İmkân Büyük Sorumluluk" başlığıyla *Nesil Dergisi'*nde bir yazı yazdım. Bu imkânları sıraladım: "Eğer 100 kişi bir planlamayla yönlendirilirse, her biri 3 yıllık çalışmasıyla ülkemize 300 yılı kazandırmış olur. Ama böyle bir planlama yapılmadan çalışılırsa muhtemeldir ki birer yıllık ihtiyacı karşılayabilen çalışmalar olabilir veya toplumda hiçbir ihtiyacı karşılamayan sadece

rafta kalacak çalışmalar yapılabilir” dedim. Bir gün Beyazıt meydanından Süleymaniye’ye doğru gidiyorum. Arkamdan Süleyman Uludağ Bey geldi. Koluma girdi: “Arkadaş dedi, sen o yazıyı niye iki sene evvel yazmadın? Biz hiç böyle düşünmedik. Bize gelen arkadaşların her birini kendi alanıyla ilgili bir hocaya gönderdik Ne kadar hata etmişiz” dedi. Üç seneye kalmadı, yapılan çalışmalar kitaplaşmaya başladı. O oradan yayınlıyor, bu buradan yayınlıyor, o oradan yayınlıyor. Planlamayla olsa bunlar o kadar güzel olurdu ki... Türk irfan hayatı, bilim ve kültür hayatı 300 yıllık bir katkıya sahip olurdu. Bu olmadı. Evet, yüksek lisans ve doktora tezlerinde, adeta raf için hazırlanmış, bilim dalıyla ilgili teknik konular da çalışılabilir. Ama bizim bulunduğumuz, yaşadığımız dönemde bizim toplumumuz için o tür çalışmalar biraz lüks gibi... Çünkü bizim birçok değerimiz sarsılmış, İslâmî hayat nokta-i nazarından her alanda dökülmüşüz. Bizi adeta bir yokluğa mahkûm etmişler. Şimdi bizim dökülen taraflarımızın onarılması lazım. Yapacağımız bilimsel çalışmaların toplumda bir karşılığı mutlaka olmalı, topluma vereceği bir mesaj olmalı, sosyal bir tarafı olmalı, bir probleme çare olabilecek çalışmalar olmalı. Temel düşünce şahsen benim buydu. Bu ideal doğrultusunda verdiğimiz çalışmalar oldu. Ancak tabii ki arkadaşların merak etmesi, kafasına yatması da önemli... Sen bağıra bağıra heyecanla anlatıyorken, arkadaş hiç oralı olmayabiliyor. Bazen öğrenci bir konu getiriyor, bu defa konu hocanın hiç ilgisini çekmiyor. Ama genelde, yapılan çalışma bir ihtiyacı karşılamalı düşüncesiyle hareket ettik. Buna bizim ihtiyacımız var, hâlâ bu ihtiyaç var. Daha ilerideki çalışmalarda daha teknik konulara, toplumu hesap etmeden girilebilir. Elbette teorik bir çalışma da, bir insanın ihtiyacını karşılar. Öyle oluyor da bazen. Bir bakıyorsunuz hiç beklemediğiniz bir yerden kendi kafanı kurcalayan bir meseleyi birisi çalışmış. Allah razı olsun, diyorsunuz. Yapılan çalışma boşa gitmez. Ama yüzde 10’a hitap edersin, yüzde 50’ye hitap edersin ya da yüzde 60’a hitap edersin. Bizim alanımız toplum şartlarımız dolayısıyla yüzde 75’leri hesap ederek çalışma yapmamızı gerektirmekte diye düşünüyorum.

Şahyar: “Toplumun sorularını ve sorunlarını dikkate alan çalışmalar öne alınmalı”, diyorsunuz.

Çakan: Tabii, ama kolay tarafına hiç kaçmadık mı? Meselâ özellikle yüksek lisans tezlerinde belli hadis risâlelerinin tahkik ve tahrîcini yaptırдық. İstanbul’daki hadis yazmaları risâlelerini arkadaşlara yüksek lisans tezi olarak verdik. Gidin tahkikini, tahrîcini yapın, müellifini tanıtn, dedik. Belli bir kalıp içinde çalışmalar yaptırдық. Çünkü birikim meselesi... Önünüzdeki arkadaşın ne yapabileceğini dikkate almak durumundasınız. Böylece bir altyapı oluşturuyor, böyle bir çalışma yapınca kadar hadis kaynaklarını kullanıyor, doktora kendini biraz daha hazır hissediyordu. Böyle şeyler de yaptığımız oldu.

Şahyar: Yapılan tahkik çalışmalarından uluslararası camiada tanınan oldu mu?

Çakan: Kimse onları yayınlayalım, demedi. Hâlbuki güzel yapılmış olanlar da vardı. Tahkikleri Arapça değil de Türkçe yaptıkları için belki yayınlamadılar.

Şahyar: Hocam, Türkiye’de hadis çalışmaları konusunda da bir bibliyografya çalışmanız var. Sonrasında da bugüne kadar neler yapılageldiğini biliyorsunuz, takip ediyorsunuz. Bu çalışmalar sizce nasıl bir seyir izledi, nereden nereye geldi, yıllar içinde farklılaşmalar görüldü mü?

Çakan: Evet, ben 1876’dan 1976’ya bir asırlık dönemde hadis kitapları bibliyografyasını tespit ettim. Önce makaleleri de alayım dedim, baktım ki içinden çıkılacak gibi değil. Bir yıl, tam bir yıl bütün İstanbul kütüphanelerini gezip fişlerini tarayarak 1876’dan 1976’ya hadislerle ilgili neler yazılmış, kütüphane kayıtlarına neler girmiş, bunları tespite çalıştım. Ne yazık ki Cumhuriyet döneminin yapıp ettiklerini o çalışma esnasında da çok açık ve net gördüm. Cumhuriyet dönemine kadar gene şu veya bu ölçüde bir şeyler vardı. Ama Cumhuriyetin 1950’ye kadar olan döneminde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınlattığı *Tecrid-i Sarîh Tercümesi* ve bir de *Riyazü’s-Sâlihîn Tercümesi* var. Bunun dışında hadislerle ilgili ciddi hiçbir çalışma yapılmamış. 1950’den sonra üniversitelerde akademik çalışmalar başlıyor. Fuat Sezgin’in *Buhârî’nin Kaynakları* çalışması gibi. İlahiyat fakültesi ve enstitüler devreye girince çalışma başlıyor. Ancak yine de tercüme ağırlıklı çalışmalar gözüktüyor. Ali Özek Bey’in *Hadis Ricâli*, Yusuf Ziya Kavakçı’nın tercüme ettiği *Hadis Edebiyatı Tarihi* gibi. Hatta bazı hocalarımızın hazırladığı *Hadis Usulü* kitaplarının bile Arapça bazı kitaplardan büyük ölçüde tercüme olduğu ortada. 60’lı yıllardan sonra sayısal açıdan gözle görülebilen çalışmalar ortaya çıkmaya başlıyor. Bu sadece sayısal açıdan bir artış değildir. İlmî manada, akademik mahfillerde bir danışmanın nezaretinde yapılmış belli konulara, özellikle de hadisin çok değişik alanlarına yönelik daha spesifik, yoğunlaşmış ve ilmî yaklaşımlara veya anlatımlara daha yakın kabul edilebilir çalışmalar giderek bizim müesseselerimiz etrafında bir yoğunluk kazanmış ve bu böyle gidiyor. Bu bana göre güzel bir akıştır. Çünkü belli kaynaklarla irtibatı kesilmiş bir neslin yapması gereken şey başlangıçta ana hatlarıyla, ana çerçevelerini çizerek belli ilim dallarını tekrar gün yüzüne çıkarmak, ondan sonra da o ilim dallarındaki detaylı çalışmalara girmek olmalıdır. Türkiye’de bugün belki çok müdür bir fikrin yönlendirmesi yok ama tabii akışın, bilimsel hayatın yönlendirmesiyle, biraz da dış kaynakların bizi zorlamasıyla giderek artan bir kalite yakalama süreci var.

Şahyar: Yani uluslararası yayınlarla irtibatımız daha mı güçlü artık?

Çakan: Tabii.. Benim şahsen ümidim eğer çok farklı şekilde dağılmazsak bu yoğun ilmî faaliyetler bize giderek daha güzel ufuklar getirecektir. Meselâ 80’li yıllarda benimle bir röportaj yapılmıştı. Bana denmişti ki “Sadece hadislerle ilgili bir dergi çıkıyor mu? “ Ben o zaman “Maalesef böyle bir imkâna sahip

değiliz.” demiştim. Bir de “Peki, bugünkü yayınları, hadisle ilgili yayınları nasıl görüyorsunuz?” demişlerdi. “Arayış düzeyinde görüyorum” demiştim. Yani bu arayış epeyce gerçekleşti. Tahakkuk etti.

Şahyar: Hâlâ arayış düzeyinde miyiz?

Çakan: Arayış demeyeceğiz artık. Buluş diyebileceğimiz noktaya geldi. Tabii arayışın sonu gelmez. Birçok şey gerçekleşebilir zaman içinde. Siz şimdi benimle -biraz gecikmeli sayıları için de olsa- *Hadis Tetkikleri Dergisi* için röportaj yapıyorsunuz. Demek ki bir şeyler değişiyor ve geliyor. Zaman içerisinde bu işler belki biraz daha planlı olsa daha çabuk, daha hızlı olabilirdi. Plansız olunca kendi tabii seyrinde, belki de biraz aksak bir seyrinde oluyor. Ben şimdi öyle tahmin ediyorum ki akademik formasyona sahip arkadaşlar dikkatle, titiz bir şekilde, eldeki şu kadar İlahiyat Fakültesinin açılmış olması imkânını değerlendirir, yaptıracakları tezleri, kalitelerini, ifadesini, üslûbunu dikkatle kontrol ederlerse, geçmişteki imkânlarda bizim yakalayamadığımız birçok şey önümüzdeki 15-20 yıllık dönemde çok daha kolay gerçekleşebilir.

Şahyar: Hocam, peki sizce bugün ülkemizde yapılan hadis çalışmalarında belli bir ekolleşmeden söz edilebilir mi? Meselâ modernist yaklaşım, selefi yaklaşım, muhafazakâr eğilim... Bunlar net çizgilerle Türkiye’de birbirinden ayrılmış olarak mevcut mu? Hadis alanında çalışanlar, kendilerini bir mevkîf, bir duruş içinde ifade ediyorlar mı, yoksa bir karmaşa mı var bu manada? Ya da böyle bir mevkîf ve duruş olmalı mı?

Çakan: Memleketimizde hadis çalışmalarında, diğer İslâmî ilimler sahasında olduğu gibi, bilgi açığını tamamlayabilmek için daha çok mevcut kaynakları okumak, anlamak suretiyle değerlendirmeye ağırlık verildi. Ancak özellikle İlahiyat fakültelerinde tez yapma imkânları ortaya çıktıktan sonra akademik çalışmalar devreye girdi. Bu akademik çalışmaların başlangıcında da İstanbul Üniversitesi’ndeki şarkiyat çalışmaları kendini gösterdi. Bu çalışmalar doğu bilimcilerin etkisi altında ilk mahsullerini verdi. Bunu böyle kabul etmek lazım... Bir ekolleşme değil ama doğu bilimcilerin getirdiği anlayışlara yerli bir anlayış katarak bir manada hem konuyu zenginleştirme hem de düzeltilmesi gereken bazı noktaları düzeltme çalışması diye bakabileceğimiz araştırmalar ortaya çıktı. Fuat Sezgin Beyin *Buhârî’nin Kaynakları* ile başlayan, daha sonra Tayyip Okîç Beyin *Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tetkikler* gibi çalışmalarıyla devam eden önemli bir takım çalışmalar gerçekleştirildi. Ben Yüksek İslâm Enstitüsü’nde okurken (1966-70 yılları) sadece hadislerin metinlerini okuyarak anlamaya ve ezberlemeye, hadis bilgisini, sünnet anlayışını takviyeye yönelik bir eğitim söz konusu idi. O günün ihtiyacı da aslında o idi. Onun karşılanması lazımdı. Çünkü bilgisine sahip olmadığımız şeyin eleştirisini yapamazsınız. Yapmaya kalkarsanız yanılırsınız. Fakat tabii bu hep böyle olmadı.

80'li yıllara kadar, enstitülerin fakülte oluşuna kadar, Ankara İlahiyat Fakültesi'nde daha sonra ortaya çıkacak hadis konusundaki iki farklı anlayışın ilk emareleri kendini gösterdi. Biri öğrenim ağırlıklı, bilgi ağırlıklı, klasik usûl üzerinden giden, diğeri artık tenkit zihniyetinin ortaya çıkması gereğine inanan çalışmalar şeklindeydi. Enstitüler fakülteler haline gelince, bu defa yapılan değişik çalışmalarda dediğiniz gibi duruş farklılıkları, yaklaşım farklılıkları oldu. Seçmecî ve eleştirel yaklaşımı esas alan, tenkitçiliği esas alan bir yaklaşım var. Bir de anlama ve savunmayı ağırlıklı olarak önemseyen, önceleyen bir anlayış var. Aslında bu her iki anlayış da kendisini benimseyip çalışmaya başlayan araştırmacıları yanlı çalışmalar yapmaya götürüyor. Peki, yapılması gereken nedir? Bilimsel yaklaşımı esas almaktır. Bilimsel yaklaşımdan kasıt nedir? Bilimsel yaklaşım delile dayalı yaklaşımdır. Araştırdığınız konuda deliller sizi nereye götürüyorsa oraya gidersiniz. Daha baştan "ben şunu ispat etmek için bu çalışmayı yapıyorum" dediğiniz zaman peşin fikirle, ön yargıyla işe başlamış olursunuz ve elinizdeki delilleri yamultma zorunda kalırsınız. Bu ise, ilmî bir yaklaşım olmaz.

Bilimsel yaklaşım, delile dayalı olduğu için, gerektiğinde seçmecî ve eleştirel tavır gösterilir, gerektiğinde anlamacı ve savunmacı yaklaşım gösterilir. Ama hep delil öndedir.

Bugün ülkemizde önce öğrenmeyi, sevmeyi, sonra gerekirse üçüncü aşamada tenkidî bir bakışı düşünen yaklaşım yerine, baştan eleştirmeyi esas alan birtakım araştırmalar, araştırmacılar bulunmaktadır. Bu durum biraz da araştırmacıların adedinin artması, değişik mahfillerde dinî alanda ve özellikle hadis alanında çalışmalar yapılma imkânının doğmasından kaynaklanıyor olabilir. Öyle ki bu eğilimi benimseyen bazı araştırmacılar bir kitabın bir bölümünü bile baştan sona okumadan orada verilen bilgileri şu veya bu şekilde tenkide çalışabiliyorlar.

Tabii bu tür yaklaşım farklılıkları karşısında, insanımız ister istemez bu tür çalışmalar yapanları sınıflandırmaya gidiyor. Bunun yaklaşımı modernist bir yaklaşımdır, bununki Müslümanca bir yaklaşımdır, bu selefi bir yaklaşımdır, diye. İslâm dünyasından bakıldığı zaman da radikal anlayışlar ve onları temsil eden ülkeler ve çalışmalar var. Meselâ 1985 yılında umreye giderken çantamda *Ana Hatlarıyla Hadis* kitabım vardı. Orada belki bir Türk arkadaşına rastlarım, hediye ederim diye yanıma almıştım. Suudi Arabistan sınırında kapağında 'Hadis' yazdığı halde hemen o kitabı aldılar, götürdüler. Yani hadis kitabı olmasına rağmen acaba sakıncalı mıydı? Sonra getirip verdiler fakat onu alıp götürüp gözden geçirmeleri bile başlı başına dikkat çekiciydi. Tasavvufî eserlere hiç hoşgörü gösterilmiyordu o zaman. Bu durum İslâm ülkelerindeki bölünmüşlüğü bir ürünüdür. Peki, bu ilmî/usûlî bir bölünmüşlük müdür? Bana göre daha çok siyasî bir bölünmüşlüktür, sonra i'tikadî hale gelmiştir. Bir araştırmacı bir meseleye şöyle ya da böyle bakabilir. Bir başkası da onun bulduğu

sonuçları farklı şekilde değerlendirebilir. Bu normaldir. Bilimsel yaklaşımı ön-
celeyen bir rahatlığı hâlâ biz İslâm ülkeleri olarak kazanabilmiş değiliz. Bu bi-
zim akademik kurumlarımızın da kusurudur diye düşünülebilir.

Acı olan şey, kimi Müslüman bilim adamları, araştırmacıları tarafından
özellikle hadis ve sünnet konularında bilimsel ve Müslümanca yaklaşımdan
çok, müsteşrikçe ve düşmanca bir yaklaşımın önelemeye çalışılmasıdır. Yani
daha açık söylemem gerekirse, deniliyor ki: “İslâm kaynakları sil baştan ele
alınmalı, eleştirel bir yaklaşımla elenmeli, tetkik edilmeli, sağlam bulunan ve-
rilerden oluşan kaynaklar haline getirilmeli. Çalışmalar bu yeni metinler onla-
rın üzerinden yapılmalı.”

Bu, kulağa hoş gelen bir düşünce olmakla beraber, böylesi bir ayıklama ile
ortaya konacak metinlerin daha sonraki dönemlerde tenkitten kendisini kur-
taracağına garantisizdir. Birileri çıkıp “bu eleme işi taraflı ve gaddarca ya-
pılmış veya çok gevşek yapılmış, geriye dönüp, kaynakları orijinal halleriyle
görmek lâzım” diyebilir. O halde tekrar ediyorum bilimsel bir yöntem ve Müs-
lümanca bir yaklaşım ile hareket edilmelidir. Bunun esasını, ‘suç sabit olun-
caya kadar berâat-i zimmet asıldır’ kuralı oluşturur. Hadis kaynaklarımız
bunca yıl şunca asır bu ümmetin dayanağı olmuş. Biz de onlara evvelâ bizim
kaynağımız, bizim kültürümüz olarak, malzememiz olarak bakarız. Bunların
içerisinde tenkit edilecek hiç mi bir şey yoktur? Bir eksik bir yanlış bulduğu-
muz an gerekçeli olarak ortaya koyarız. Yanlış ve uydurmayı da savunacak de-
ğiliz. Esasen bilimsel yaklaşım buna müsaade etmez. Fakat içinde tenkit ko-
nusu edilmiş veya edilebilecek üç-beş şey var diye, herhangi bir kitap hakkında
sanki hepsi güvenilemez malzemededen ibaretmiş gibi bir kuşku dünyası oluş-
turmak da kesinlikle doğru değildir. Kendi kültür kaynaklarımıza yönelik insaf
ve ilmî borcumuza aykırıdır.

Kendi kaynaklarımıza ısrarla eleştirel yaklaşılması teklifi yanında, oryanta-
listlerin çalışmaları hakkında da aynı yaklaşımı gösterelim vurgusunun yapıl-
maması bu konudaki bir başka çelişkidir. Bunu nasıl izah edeceğiz. Tamam,
kendi kaynaklarımızı eleştirelim. Peki, müsteşriklerin çalışmalarına niye kapı-
larımızı sonuna kadar gümrüksüz açalım? Eğer ilmî yaklaşım sergilenecekse,
onlarınkini de eleştirel yaklaşımla değerlendirelim, doğru bulduklarımızı ka-
bul edelim, bulmadıklarımızı reddedelim.

Her nedense kendi değerlerimizin, kaynaklarımızın üzerine kırmızı bir
çarpı koymaya pek meraklıyız. Bana göre söz konusu teklif eksik ve sakıncalı
sonuçlara gebe dir.

**Şahyar: Bu kaynaklar kültürümüzün, medeniyetimizin yapıtaşları as-
lında. Bunlar üzerine kurulu, asırlara dayalı bir medeniyetimiz var.**

Çakan: Elbette. Biz miyiz şimdi her şeyi doğru anlayan? Niye biz bu kadar

kendi kaynaklarımıza yönelik eleştirel yaklaşım havasına girdik? Bu bana bilimsel merakın sonucundan çok, dış etkilerin sonucu gibi geliyor. Bu yüzden de benim öteden beri çalışılmasını istediğim bir konu var: Hadis tarihinde yahut İslâm kültür tarihinde i'tizal ve istişrak olgusu. İ'tizal olgusu ile istişrak olgusu, İslâm dünyasında bilim tarihinde bayağı ciddi bir tesir bırakmış. Düşünceleri farklılaştırmış ama onun karşısında gerçeği ortaya koyma çalışmalarını da hızlandırmış.

Şahyar: Belki ikisi arasında şöyle bir temel farktan söz edilebilir: İ'tizal iç dinamiklerden doğmuş bir muhalefetken, istişrak dış kaynaklı.

Çakan: Yani "ağırlıklı olarak" kaydını koymak daha doğru olur. Çünkü i'tizalde de dış etki var. Tercüme faaliyetlerinin etkisini göz ardı etmemek lazım. Ama ağırlık tayin edeceksek, dediğin gibi; onda biraz daha iç, bunda biraz daha dış etkiden söz edilebilir. Yani kültürel savaşın gündemimize, bilimsel hayatımıza getirdiği havadır bu. İçimizdekiler de öyle. Yani bir Selefî akım, bir Vehhâbî akım... Bu yaklaşımlar sırf dinî yaklaşım mı yani? Onların da siyasî, kültürel birtakım yönleri var. Bu bakımdan böyle bir kutuplaşmadan söz etmek benim yüreğime ağır geliyor. Evet, genel olarak şu akımı dillendiriyor denebilecek çalışmalar var. Ama ben, kasıtlı olarak bunun böyle yapılmış olduğunu kabul etmek istemiyorum. Yarın bir gün belki de müellifi, tam tersi bir çalışmayı ortaya koyacaktır. Bunun örnekleri de vardır bilim tarihimizde. Kendi yaptığı çalışmayı reddeden, görüşlerinden teberri ettiğini vazgeçtiğini söyleyen bilim adamları da olmuştur. Özellikle ilmi, siyasete ve ona dayalı inanç farklılıklarına kurban etmemek lâzımdır diye düşünüyorum.

Şahyar: Hocam, geçen gün iki öğrencimin konuşmasına şahit oldum. "Eskiden hadis tenkidi de bir metoda bağlıymış, güçlüymüş. Ama şimdi herkes bilip bilmeden hadis tenkidi yapıyor. Bu iş ayağa düştü" şeklinde kendi aralarında konuşuyorlardı. Öğrencilerin bu istikamette bir durum tespiti yapmaları dikkatimi çekti açıkçası. Şimdi siz İhtilâfü'l-Hadis alanında çalışan biri olarak ve hadisle ilgili bugünkü tartışmaların da nabzını tutan biri olarak ne dersiniz? Metotsuz, çok cüretkâr bir toplum mu ortaya çıkıyor gittikçe?

Çakan: Şimdi bu konuda bir olumsuz gelişme gözüküyor. Maalesef serbest yorum yapmak isteyenler, usul bilgilerini göz ardı etmek veya bir kenara koymak durumunda kalıyorlar. Usûlsüzlük vusûlsüzlüktür ama usûlsüzlük aynı zamanda da başıbozukluk anlamında serbestliktir. Yani usule riayet etmediniz mi aklınıza geleni söyleme hakkına sahip olursunuz. İlimler de usûlsüz yapılmaz. Usûlü gerektiği gibi önemsemeyen mahfiller veya hocalar, yetiştirdikleri insanlara istedikleri gibi değerlendirme yapabilecekleri zehabını verdiler. Bunun hakları olduğunu, bir medeni cesaret meselesi, yerine göre bilimsel şahsi-

yet ve özgüvenin yansımaları olacağını söylediler. Zaten bugünün insanını yoran çok şey var. Böyle ciddi ciddi araştırıp yorgunluklara evet deyip ondan sonra bulduğu sonuca göre bir değerlendirme yapmak azim, sabır ve iradesini gösteremiyor. Kolay tarafından bir değerlendirmeyi tercih ediyor. Ben bunu şuna benzetiyorum. Bazı takvim yaprakları arkasında vatandaş bir metin görür, okur, ancak kendi kafasındaki birikime aykırı bulur. Koşturarak gelir size, “Bu hadis midir veya bu ayet midir?” diye hem sorar, hem de şunu ilave eder: “Eğer bu ayetse de, hadisse de ben bunu kabul edemem.” Be mübarek, sen zaten peşinen kendini ölçü almışsın, kararını vermişsin. Niye gelip bana soruyorsun? Bu kadar temelsiz, usûlsüz, basit bir harekettir bu. Usûle dayanıldığı ölçüde uzun ömürlü ilmî çalışmalar ortaya çıkar. Usûl bilgileri çok önemli değildir, diye ahkâm kesenlere bakınız, hep usûlî konuları ihmal edenlerdir. Bunun örneklemesi de olur da ben şimdi onu yapmayayım. Başımdan geçen şeyler de oldu böyle. Hiç kuralı düşünmüyor. Kendisi yeri geldiği zaman o kuraldan bahsediyor ama bir yerde fikir beyan ederken, hiç öyle bir kural yokmuş gibi davranıyor. İzin verirsen bunu örneklemeyeyim.

Şahyar: Hocam, bir de bu çerçevede benim çok dikkatimi çeken bir ifade daha var. Herhangi biri bir hadisi tenkit edeceği zaman, şu standart cümleyi kullanıyor: “Benim Peygamberim böyle bir şey söylemiş olamaz.” Burada da aslında zihninde “Benim Peygamberim” tasavvuru oluşturuyor. Hâlbuki o Allah’ın Peygamberidir. Aslında orada sarf edilen “benim” ifadesi de peygamberi kendi zihninde var ettiği modele uydurmanın bir yansıması değil mi?

Çakan: Bu tür bir yaklaşım Peygambere rol biçme yaklaşımıdır. Buna hiçbirimizin hakkı yok. Hiçbir sahâbî “Benim Peygamberim böyle şey söylemez” diye bir beyanda bulunmamıştır. Sadece Hz. Âişe (r.anha) validemizin bir sözü var: “Eğer Resûlüllah hanımların bu gün yapıp ettiklerini görseydi, buna muttali olsaydı İsrailoğulları’nın hanımlarının mabetlerden men edildiği gibi, onları da mescide gitmekten men ederdi.” Bu söz de Hz. Peygamber’e rol biçme için söylenmiş bir söz değildir. Hanımları ciddi şekilde uyarma amacına yönelik bir ifadedir. İlginçtir, nassları ve özellikle hadisleri gâî (amacı esas alan) yoruma tabi tutmayı savunan kimi ilim adamları, Hz. Âişe’nin bu sözü hakkında aynı şekilde davranmıyorlar. Şart-ceza cümlesi olan bu açıklamayı, şart olmayınca, ceza cümlesi üzerine hüküm bina edilemez olmasına rağmen, “Peygamber görseydi” şart cümlesini görmezden gelip ceza cümlesine göre usule aykırı olarak hüküm vermek suretiyle sünnetin değiştirilebileceğine delil sayıyorlar. Konuya dair *Hadis-Sünnet Üzerine Tartışmalar ve Değerlendirmeler* kitabımda tafsilat bulunmaktadır. Merak edenler oraya bakabilirler.

Şahyar: O takdirde, “Peygamber olsaydı, bugün böyle yapardı” cümlesi fikhî bir kıyas gibi düşünülemez mi?

Çakan: Böylesi bir varsayım ile hüküm verilmesi doğru değildir. Nitekim Hz. Âişe annemiz de “Hanımları mescide gitmekten şimdi ben yasaklıyorum” dememiş ya da Halife’ye gidip: “Sen, Resûlullah’ın halifesisin, Sen yasakla” teklifinde bulunmamıştır. Çünkü sünneti ancak koyan kaldırır.

Şahyar: Hatta bu hususta Abdullah b. Ömer’le oğlu Bilâl arasında da bir diyalog var.

Çakan: Tabii... “Resûlullah ‘Allah’ın hanım kullarını mescitlerden alıkoymayın” buyurduğu halde sen nasıl ‘ben alıkoymuyorum’ diyorsun” diye oğluna çıkışmış ve altı ay kadar da konuşmamış. Hz. Peygamberin verdiği bir ruhsatı, bir izni, bir hakkı kim nasıl geçersiz sayabilir?

Hz. Âişe, Resûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e o kadar yakın olmasına rağmen sadece bu sözünde Resûlullah adına “o olsa şöyle yapardı” demiş. Ama biz böyle bir yakınlığımız da olmadığı halde, kendi düşüncemize aykırı gördüğümüz konuda nasıl olur da “Benim Peygamberim böyle şey söylemez” diyebiliriz. Bu benim yüreğimde yadadır. Araştırırız, tetkik ederiz, bakarız. Bilginin sağlam bir yoldan bize geldiğine kanaat getirirsek, “Efendimiz böyle buyurmuştur” deriz. Yolu arızalı gördük mü, belge niteliğine yönelik bir takım nakisalar varsa o zaman deriz ki, bunun belge niteliği benim Efendimin bu sözü söylediğine dair bende kanaat oluşturmuyor, diyebilir. Fakat “söylemez” deme hakkına sahip değildir. Söylememiştir veya söylemiştir demek ayrı, “söylemez” demek çok ayrı bir şey. “Söylemez” demek rol biçmektir. Sen mi gönderdin Hz. Peygamber’i de “Benim peygamberim böyle şey söyler veya söylemez” diyorsun. İşte bu da usûlsüzlüktür.

Bu sebeple Hz. Peygamber’e rol biçme anlamına gelen sözler, ona yönelik sevginin göstergesi olmayıp Hz. Peygamberi kendi aklımıza, daha doğrusu kendi hislerimize mahkûm etme girişimi anlamına gelir. Buna da hiç kimsenin ama hiç kimsenin hakkı yoktur, haddi de değildir.

Şahyar: Hocam, siz hem Sünnete bağlılık konusuna önem veren bir isimsiniz, hem de i’tisâm konusunda çalışmalar yapan bir ilim adamısınız. Ancak sünnete bağlılık kavramı da hep farklı yaklaşımlarla farklı anlaşılabilir. Meselâ kiminin sünnete bağlılık düşüncesiyle yaptığı bir amel, bir başkası tarafından şekilcilik olarak algılanabilir. Ya da kiminin zayıf bir haberle amel etmemesi, bir başkası tarafından sünnetin terki olarak düşünülebilir. Ya da meselâ fikhî konularda Sahîh isnadlarla hadis kitaplarında yer alan bir rivayet meselâ Hanefî fikhında amel edilmemiş bir rivayet olabiliyor. Şimdi bu tür durumlarda sünnete bağlılık kişiden kişiye mahiyeti değişen bir eylem mi oluyor? Ne dersiniz?

Çakan: Hz. Peygamber’e ittibâ ederek Allah’a itaat edilmiş olur. Şu var ki Resûlullah’ın (s.a.v.) sünneti, tek tip uygulamadan ibaret değil, alternatiflidir.

Sünnette alternatifler vardır. Niye o alternatif vardır? Çünkü İslâm evrensel dindir. Muhatapları sadece Arabistan’da yaşayan veya bizim bölgemizde olan insanlar değildir. Muhatabı bütün dünyadır, dünyalılardır. Müslüman olan herkes dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, sünnetteki uygulamalardan kendi şartlarına en uygun olanı tercih ederek İslâm’ı yaşama imkânına kavuşmalıdır.

Sünnet, kıyamete kadar geçecek zaman içerisinde bütün dünyaya örnek olacaksa alternatifli olması gerekir. Bu yüzden sünneti yaşıyorum derken, sünnette olmak şartıyla, Hz. Peygamberin bir kez olsun yaptığı, işlediği veya bir sözünde olsun ruhsat verdiği bir konuyu birisi tercih eder de, “Ben bunu yaşayarak sünnete uyuyorum, ben sünneti böyle uyguluyorum” diyorsa bizim ona itiraz etme hakkımız yok kanaatimce. Ama bir hadisin değerlendirmesinde kendine göre onun delil olamayacağını düşündüğü bazı noktaların varlığı gerekçesiyle, “ben bununla değil de şu rivayetle amel ediyorum” diyorsa, ona da çok fazla bir itirazımız olamaz. Önemli olan sünnetteki alternatiflerin devrede olmasıdır. Ama “Ben bunu kabul etmiyorum, burada boşluk var. Ben kendim şunu, onun yerine ikame ediyorum” derse işte bu bid’at ihdas etmektir. Ümmetin kendine has nitelikleriyle çağlar boyu devam etmesinin, bana göre en büyük sebeplerinden biri sünnetin alternatifli uygulamaları gündeme getirmiş olmasıdır. Bunun sınırı da bir sözü Efendimizin bir kez söylemiş olması veya bir ameli bir kez yapmış olmasından başlar. Peygambere ait olma ana niteliğine sahip bir uygulamayı, bir âlim esas alıyor da “Ben bunu sünnete delil olarak kabul ediyorum, bununla amel ediyorum” diyorsa ona “Yok efendim, sen neden benim değerlendirdiğim esas dikkate almıyor, niye böyle amel etmiyorsun?” diye karşı çıkmak da katılık olur. Ama sünnette yoksa bir şey, ihdas söz konusuysa oraya herkesin karşı çıkması lâzım. Bid’atle sünnet birbirine taban tabana zıt olan iki kavramdır.

Şahyar: Bazen zayıf, hatta çok zayıf rivayetlere dayanan birtakım uygulamalar halk arasında yerleşmiş, yaygınlaşmış olabiliyor. Şimdi bu tür durumlarda kimi ilim adamları “Bunlar Sahih rivayetlere dayanmıyor, bu ameller bid’attir” derken, kimi daha esnek davranabiliyor. Yani o çok zayıf rivayetlere dayalı ameller eğer kültürün, medeniyetin birer yapıtaşı haline gelmişse, bu durumda doğru bakış açısı nedir? Nasıl yaklaşmalı?

Çakan: Bu ikili yaklaşımdan kurtulmak mümkün değil. Ancak hadis usûlünde hadis ulemasının, münekkidlerinin genelde kabul ettikleri bir prensip var. Ümmetin hüsn-i kabul gösterdiği, hüsn-i kabulle karşıladığı herhangi bir rivayette senet aramaya gerek yoktur. Meselâ “Lâ vasiyete li vârisin” hadisinin senedi yoktur. Ama bütün ümmet bununla amel etmiştir.

Şimdi böyle bir prensipten hareketle çok zayıf bir rivayete dayalı olarak, ümmetin veya belli bir kesimin kabul edip yaşamaya başladığı ahlâki veya fezâille ilgili herhangi bir konuda müsamahakâr olunabilmeli.

Şahyar: Mübarek geceler gibi mi?

Çakan: Yani... Adam uyumuyor ibadet ediyor. Bu böyle kabul edilmiş, böyle yaşanıyor ise, bunun karşısında biraz mütehammil davranmak gerekir. Bu uygulama Müslümanların hayatına bir şey katıyor mu, yoksa toptan zarar mı veriyor? Buna bir bakmak lâzım.

Mübarek gece vesilesiyle bir Müslüman, belli bir süre için de olsa Kur'an okuyacak, ibadet edecek, salât-ü selâm getirecek, dua edecek. "Bunun herhangi bir sağlam delili yok" diye bastırıp reddettiğimiz zaman, o cemaati dağıttığımızı düşünelim. O dağılan cemaatin, o saatte ne yaptığını bir göz önüne getirelim. O dağılmaları anında yaptıkları işler mi onların faydasına, yoksa zayıf bir rivayet üzerinde bir araya gelip belli ibadetleri yapmalarını mı daha faydalı? Yani bir sosyolog gibi düşünmek, toplumu yönlendiren insanlar olarak değerlendirmek lâzım. Ulemamız bid'atlar konusunda, bid'at-ı hasene ve bid'at-ı seyyie diye ayırım yapmış. "Bid'atın hasenesi olur mu? Bid'at bid'attır, hasenesi, seyyiesi olmaz, dini bid'ata niye dayandıralım?" diyen de olabilir. Bu da hürmet edilecek bir görüş. Ona da hayır denmez. Ama toplum hayatını kesin çizgilerle peynir kalıbı gibi kesemeyiz. Sınırları belli bir geometrik yapıya müsait değil ki. Giriftir bir şey... O halde bizim değişik örnekleri dikkate alarak, toplumun, ümmetin ıslahı öncelikli amaçsa, İslâm'ın yaşanması amaçsa ve bizim pek hoş görmediğimiz bir şey, belli bir toplumda, belli bir zamanda, İslâm'ı temsil etmek gibi bir görev de üstlenmişse, ona karşı çıkmamanın çok da akılcıca bir iş olduğunu düşünmüyorum. Meselâ, 1930'lu ve 40'lı yıllarda, bu ülkede İslâm adına birçok merasimin yasaklandığı dönemde, halkın âdeti, örfü olduğu için mevlid kıraati, mevlid merasimleri yasaklanmamıştı. Halk da olur olmaz sebeplerle mevlid okutarak bir araya gelmiş, Allah'ı zikretmiş, salât-ü selâm getirmiş, Resûlullah'ı anmış, Kur'an dinlemişti. Yani dînî duygularını mevlid merasimleri dolayısıyla canlı tutmuştu. Bunun örneklerini Rusya'nın dağılımında da, Balkanlarda da gördük. Balkan Müslümanları, İslâm namına ellerinde başka bir şeyin kalmadığı dönemlerde kadınlı-erkekli, camiye gidiyor, yan yana mevlid dinliyorlardı. Ben Müslümanım diyen, mevlidde kendisini buluyor, din ile bağını bu yolla canlı tutmaya çalışıyordu. Şimdi "bu bid'attır, bunu niye bu kadar önemsiyorsunuz" diye adamların elinden onu da alırsanız, ne olacak?

Şahyar: Böyle ortamlarda bırakın uygulamayı duygu olarak da geriye din namına bir şey kalmayacak, diyorsunuz. Peki, sünnet/bid'at ayırımında ölçümüz toplum mu olacak?

Çakan: Elbette toplum tarafından benimsenmiş her şeye dînî bir kılıf uyduralım anlamında söylemiyorum. Sokaktaki insanın kanaatini ölçü alacak değiliz. Ama sokaktaki insanın, kültürel bir aktarım sonucu benimsediği, belli, anlaşılabilir, belli bir delile dayandırılabilir birtakım uygulama veya anlayışlar

varsa ve bu topluma bir fayda temin ediyorsa, ona da böyle elimize pala alıp “geç bunu ya...” diyemeyiz. Vahhabilere sormak lazım: Kaldırıp attıklarının yerine ne koyuyorsunuz? Ne yaptınız? Bizim ülkemizde de bir zaman tekkeyi, dergâhı zararlı gördüler, kapattılar. Orada bir eğitim veriliyordu, şöyle veya böyle. Her müessesede yanlışlar olur. Bugün modern eğitim müesseselerimizde, üniversitelerimizde hiç hata, yanlış yapılmıyor mu? Efendim, bunlar tembellek yuvasıydı, şuydu, buydu diye kapattılar. Ne koydular yerine? Halkın oralarda aldığı edebi, terbiyeyi, kültür naklini ne ile sağlayabildi Cumhuriyet dönemi? Halk evlerini açtılar, onun yerini tutacaktı güya. Kaç kişi gitti, ne gördü? Kiraathaneler kahvehaneye çevrildi. Yani sosyolog bakışıyla toplumu gözlemlemek, toplumun gidişatını yer yer, yavaş yavaş tedbirlerle düzeltmek lazım gelir. Gerçekten müdahale gerektiğinde ancak kesin ve keskin bir tavır almak gereklidir. Bu tavır, o sorumluluğu taşıyanların yetişkinliğiyle irtibatlı bir şeydir. Biz ilim adamları yahut ilimle uğraşanlar, idareci mantığını veya bakışını çoğu kere belki de kavrayamıyoruz. Çoğu kere kendi oturduğumuz yerden metinlere bakarak ahkâm kesiyoruz. Ama gel bakalım sen yönetici ol, vatandaşın yerindeki durumunu gör, o kesinlikte tavır alabilecek misin? Bu duruma Ebu’s-Su’ûd Efendinin tavrıyla İmam Birgivi’nin tavrını örnek gösterirler. Aynı dönemde yaşayan bu iki şahsiyetten İmam Birgivi, Birgi’den dışarı çıkmamış, sadece kitaplarıyla meşgul bir âlim. Bütün görüşlerinde, kendi çevresine göre ve kitaplarda gördüğü çerçevede görüşler beyan ediyor. Ebu’s-Su’ûd ise, İmparatorluğun başkentinde padişahın yanında, üç kıtayı idare eden bir devletin dinî sorumlusu olan kişi konumunda. Oradan bakıyor ümmetin problemlerine. O da sadece Birgi şartlarını önemseyerek imparatorluğa baksa, toplum ne hale gelir? İşte bu nedenle bazı toplumsal konularda yetişmişlik, konum ve bakış açısı çok önemlidir.

Şahyar: Hocam, bakış açısı deyince, ben öğrencilik yıllarımdan sizin bir tanımlamanızı hatırlıyorum. Begavî, Nevevî, Zehebî çizgisi diye.

Çakan: Sünnet pratiğinde...

Şahyar: Evet, evet. Nedir bu çizgi? Nasıl tarif edersiniz? Tanımlanabilir mi?

Çakan: Sünnet pratiğinde Hattâbî, Begavî, Nevevî, hatta Kasımî çizgisi. Yani, sünnetin hayata yansıtılmasında... Bu çok önemli... Sünnet pratiği demek sünnetin yaşanılır hale getirilmesi demektir. Hattâbî (v. 388) *Me’âlimu’s-sünen*’in önsözünde yapmak istediği şeyi açıkça söylüyor. Zamanındaki âlimleri ehl-i eser ve ehl-i nazar olarak ikiye ayırıyor. Fıkıhçılar ehl-i nazar, hadisçiler ise ehl-i eser. Hadisçilerle fıkıhçıların birbirleriyle irtibatları çok önemli olan iki grup olduklarını belirtiyor. Hadis temeldir, fıkıh binadır, diyor. Binasız temel çukurdan ibaret kalır, temelsiz bina ise ayakta duramaz, yıkılır.

Me'alimu's-sünen'i bu iki grubun birbirlerine muhtaç olduklarını anlatma düşüncesiyle yazdığını söylüyor. Yani sünnet pratiğinin fıkıh olarak anlaşıldığı dönemde, fıkıh sünnet-i seniyye'den ayrı bir yapıymış gibi düşünemezsiniz. Sünnet de fıkıh haline intikal etmediği zaman çukur gibi kalır. O halde her iki grup kendi alanlarında bu dinamizmi, sünnetin topluma getirdiği yaşam dinamizmini ayakta tutmak için birbirlerine destek olmalılar. Hattâbî'den yaklaşık iki buçuk asır sonra gelen Beğavî (v. 516) de aynı şeyi söylüyor. "Ümmetin himmetinin sünnet dışına taşıtığını, herkesin kendi hocalarını taklit etmeye başladığını, belli görüşleri savunmak için belli hocaların peşinden gittiğini, sünneti ihmal ettiklerini gördüm" diyor. Ümmetin sünnete yönelmesini sağlamak için *Şerhu's-sünne'*yi kaleme alıyor. O da sünnet pratiğinin ümmet tarafından güçlü bir şekilde ayakta tutulması gerektiği düşüncesine sahip.

Nevevî'ye (v. 676) geliyorsunuz, o da *Riyâzü's-sâlihîn'*de aynı düşünceye sahiptir. Kendisini dindar bilen kişiler onun, birinci muhatabıdır. Eser, âbidlere yönelik olarak kaleme alınmıştır. Adeta dindarlık, şu ayetlere, Allah Resulünün şu hadislerine, şu esaslara uygunsu bir anlamı vardır, diye âbidlere kitap çapında bir reçete yazmıştır. O da sünnet pratiğini canlandırma amacına yöneliktir. Kâsımî'nin eseri de öyledir. Bu kişiler, sünneti teorik bir kavram olarak değil, pratik bir kimlik ve kişilik değeri olarak, ümmetin günlük hayatında yaşanabilir bir yoruma kavuşturmak çabası içinde olmuşlardır.

Şahyar: Hocam, peki sünneti günümüze aktarmak noktasında hadislerden hareketle, disiplinler arası çalışmalar da yaparak, meselâ bazen sosyal ve beşerî ilimlerden, bazen de fen bilimlerinden yardım alarak, hadislere yeni anlamlar yüklemek, yeni yorumlar katmak, böylece sünnetin evrensel bir delil olduğunu ortaya koymak mümkün mü?

Çakan: Bunu yapmakla sorumluyuz. Yeni anlamlar katmak, sanki temelinden saptırılmış bir anlam vermek gibi anlaşılabilir. Ama değil. Aynı sözü bugüne söyletmektir. Yani asrın idrakine söyletmektir. Mademki Resûlüllah (s.a.v.) Efendimize gelen Kur'an-ı Kerim evrensel bir kitaptır, onun açıklaması, uygulaması demek olan sünnet, sünnetin bilgi ve belgeleri demek olan hadis-i şerifler de o evrensellikten birtakım özellikler taşır. Sadece tarihi, sadece bölgesel değildir. Bölgesel olan, yöresel olan tarafları da vardır, evrensel olan tarafları da vardır. Efendimiz de tebliğ görevini ümmete verirken bir anlamda "Siz benden duyduklarınızı duyurun, olabilir ki daha anlayışlı birilerine bilgi nakletmiş olursunuz" buyurmamış mı? Bu günün şartlarında aynı hadisi daha zengin yorumlama imkânına sahip olabiliriz. Çünkü şartlar değişmiştir. "Şu şartlara göre bu hadisten şu sonuçlar çıkarılabilir" demek neden bugün yaşayan ulemanın hakkı ya da vazifesi olmasın. Mutlaka geçmişte yapılan yorumlarla yetinmeye çalışmak, bu dinamizmi öldürür. Bugünün tefsiri, bugünün tefsircileri tarafından yapılmalı. Bugünün hadis şerhleri de bugünün yaşayan hadisçileri tarafından yapılmalı. Yani yenilenmeli. Tekrar edilen yerler olabilir,

Lügat manalarını, kelimenin nereden iştikak ettiğini değiştirecek hali yok. Ama bugün ihtiyacımız olan şey sosyal hadis yorumculuğudur. Yoksa sadece saygı duyulacak tarihî bir metin gibi okuyup geçmek durumunda kalırız. Bugün bana ne söylediğine hiç kafa yormaz isek bu tembel bir tavidir. Ben bu işin inceliklerine vakıf olmuş ilim adamlarımızın Kur'an-ı Kerim'den ve sünnetten yararlanarak Resûlüllah Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in mesajının bugüne ulaştırılmasını sağlamakla görevli olduklarını düşünüyorum. Hata edilir, eyvallah... Hata yapmayan kim var? Birisi de gelir, bir başka Müslüman da o hatayı düzeltir. İlim adamlarının işi bu.

Şahyar: Bu bahsettiğiniz çerçeve akla *Sahîh-i Buhârî*'yi getiriyor. Malum, *Sahîh-i Buhârî*'yi diğer hadis kitaplarından ayıran başlıca hususiyeti, rivayetleri seçme konusundaki titizliğinin yanında, güncel, fikhî, usulî ve kelâmî tartışmaları, başlıklarına yansıtıp o tartışmalara sünnetten çözüm bulma çabasıdır. Bu vasfı ile *Sahîh-i Müslim*'den ciddi manada ayrılıyor. Şimdi bu çerçevede baktığımızda meselâ bugün de modern dünyanın soru ve sorunlarını dikkate alacak bir şekilde acaba yeni tasniflere ihtiyacımız olabilir mi? Yeni başlıklarla, yeni bölümlerle...

Çakan: Pek tabii. Ben Buhârî merhum için şu ifadeyi kullanıyorum: “el-âlimü'l-mechûl fi kimmeti'ş-şöhre.” Yani: Şöhretin doruğunda ama tanınmayan âlim... Buhârî'nin kitabına şöyle bir göz gezdirdiniz zaman, zaten tasnif sebebi de bunu gösteriyor. Toplumdaki bozulmayı Kitap ve Sünnet çizgisinde yeniden belli esaslara dayalı olarak ana caddeye çekmektir. Ben *Sahîh-i Buhârî*'ye kitap çapında toplum reçetesi diyorum. Bana göre Buhârî, fakihdir, muhaddistir, mütekelimdir, müverrihidir, cerh ve ta'dil ve ricâl âlimidir, sosyologdur, şârihtir, hadis şârihidir. İslâm toplumuna bakmış ve bu toplumun Kitap ve sünnet çizgisinde hayatını sürdürebilmesi, ümmetin bütün varlık alanlarında Kitaba ve Sünnete dayalı bir hayatı yaşayabilmesi için inanç, bilgi, anlayış ve uygulama olarak nelere ihtiyacı olduğunu tespit etmiş. Tam bir sosyolog olduğunu söyleyebiliriz. Keyfe kâne bed'u'l-vahy ile başlayarak bir mesaj veriyor: Bizim dünyamız vahiy öncelikli bir dünyadır. Akıl öncelikli değil. Akıl vahyin önüne geçirmeyen anlamında vahiy öncelikli... Kitâbü'l-vahiyle başlayıp Kitâbü'l-îmân ve Kitabu'l-ilim ile devam ediyor. En sonda da Kitabu't-tevhid ile bitiyor. Vahiyle başlayıp tevhidle biten bir çember düşünün. İnsanların tevhid önceliğini koruyabilmesi için hangi bilgilere sahip olması lazım? Buhârî'nin derdi bu. Peki, bu konularda yanlış anlayışlar neler? Onlara cevaplar vermek çabası içinde. Toplumda aldığı karşılık da o kadar canlı. Sadece rivayet kitabı değil, bir toplum reçetesi adeta. Onun için de ümmet Buhârî'yi, bir de vesika değeri sağlam olunca hüsn-i kabulle karşılamış. Allah'ın Kitabı'ndan sonra bu ümmete lazım olan ikinci kitap Buhârî'nin *Sahîh*'idir, demiş. Ben bayılıyorum bu tespite. Buhârî'yi anlamak için, herhangi bir bölümünü baştan sona, onun bakış açısını yakalayacak şekilde bir gözden geçirmek

lazım. Ben bu düşüncelere Kitâbu'l-İ'tisam bölümünü çalışırken vardım. Bugün bir heyet kalkar, elde mevcut hadis kaynaklarından hareket ederek bugünün İslâm dünyasının, İslâm ümmetinin içinde bulunduğu şartları da çok dikkatli bir şekilde, Müslümanca ve bilimsel bir yaklaşımla, Buhârî gözüyle tespit eder, soru ve sorunlara sağlam delillerle cevap teşkil edecek bir metin ortaya koyarsa ümmete büyük hizmet edilmiş olur. Bana öyle geliyor ki İslâm dünyasında hadis dalında çalışmalar yapan insanlar, eğer kafa ve gönüllerini bir takım yanlış noktalara odaklayıp oralara hizmet eder hale getirmezler, ayakları üzerinde Kitap ve Sünnet çizgisinde sâbitkadem olurlarsa, önümüzdeki yıllarda böyle bir ihtiyacı karşılamak üzere teşebbüse geçilir. Çünkü ümmetin görevi budur. Musa Cârullah Bigiyev'in bir sözü beni çok etkilemiştir. Diyor ki: "Biz Resûlullah'dan (s.a.) sonra ümmetin risâleti dönemini yaşıyoruz", Resûlullah (s.a.v.) geldi, son resul, o görevini yaptı, gitti. Onun peygamberliğini üzerimize alacak durumda değiliz ama onun yaptığı elçilik, İslâm elçiliği görevi bugün ümmet-i Muhammed'in bütünü üzerindedir. Bugün ümmet-i Muhammed, Efendimiz'in (s.a.v.) yaptığı faaliyeti, dünyanın neresinde insan varsa, Efendimizin zamanındaki gibi İslâm'ı oraya götürmek, onu canlandırmak, onu, olduğu gibi, kendine ait nitelikleriyle yaşamakla, yani elçilik yapmakla mükelleftir. Bu grubun en önde gelenleri herhalde bu işin tahsilini yapan ilahiyatçılar olmalıdır. İlahiyatçılar derken sadece hadisçi anlamında demiyorum tabi ki. Ayrıca mezhep-meşrep, cemaat, grup faaliyetinden de söz etmiyorum. İslâm'ın kuruluş sistematiğine uygun olarak Kitap-Sünnet öncelikli bir İslâm tebliğinden ve tanıtımından bahsediyorum.

Şahyar: Hocam, Nurettin İtr *Menhecü'n-nakd* adlı çalışmasında hadis tarihini dönemlere ayırıyor ve içinde bulunduğumuz son asrı Uyanış Dönemi olarak adlandırıyor. Bir önceki dönem kabul ettiği hicrî 10. yy ve hicrî 14. yy arası döneme de Duraklama Dönemi ismini vermiş. Sizce bugün gerçekten biz uyanış döneminde miyiz? Gelecekte bu dönem de bu adla mı anılacak? Eğer Hicri 14. asır ve içinde bulunduğumuz zaman dilimine Uyanış Dönemi denilecekse, gelecekte bu dönem bu adla anılacaksa bu dönemde uyanışın simgesi olan ilim adamları olarak kimler zikredilebilir? Ne dersiniz?

Çakan: Nurettin İtr hocanın bu taksimi öyle zannediyorum daha çok Hadis Usûlü ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalar dikkate alınarak oluşturulmuş. Uyanış Dönemi ile kastettiği de müsteşriklere cevap niteliğinde çalışmaların gerçekleştiği dönem olması. Müsteşriklar, İslâm dünyasına yönelik kültürel savaş başlatarak Kur'an-ı Kerim'e bir şey diyemediklerinden ötürü sünnete yönelik bir takım şüpheler ortaya attılar. Burada Batı kültürünün İslâm kültürüne üstünlüğünü ispat etme çabası vardı. Bu durum karşısında Müslüman dünyasında onlara cevap vermek, onların iddialarını reddetmek üzere araştırmalar yapılmaya ve İslâm dünyasının hemen hemen her bölgesinde birtakım

kitaplar yazılmaya başlandı. Tüm bu bilimsel faaliyetleri dikkate alarak Nuredin Itr'ın bu döneme Uyanış Dönemi dediğini zannediyorum. Aynen erken dönemde i'tizâl ortaya çıkınca sağlam hadis kaynaklarının hemen bir araya toplanması faaliyetinde olduğu gibi bir faaliyet bu da. Biz galiba biraz uyandırılmayınca çok fazla kendiliğimizden bir şeyler yapmıyoruz. Ancak birileri menfi çalışmalar başlatınca savunmaya geçiyoruz. Bugün müsteşriklerin çalışmaları da İslâm dünyasında uyuyan, biraz üzeri küllenmiş îmân şûlelerinin bilimsel faaliyetler olarak ortaya çıkmasını, alevlenmesini sağlıyor. İlmî çalışmalar ümmeti tam anlamıyla memnun edecek düzeyde olmasa bile, sayısal bakımdan kendini ispat etmeye başlamış durumda. Bu manada bir uyanış döneminde olduğumuz doğrudur. Ben de zaten bizim İlahiyatları merkeze alarak düşündüğümde, sünnet üzerinde yoğunlaşan olumlu-olumsuz düşünceler dolayısıyla sünnet ve hadise ağırlık veren konuşma, eylem, söylem, araştırma gibi çalışmaların sonucunda, farklı farklı da olsa bir bereketin, bir olumlu havanın gelişmekte olduğunu düşünüyorum. Sünnet çerçevesinde bir ümmet hayatının özleminin oluşacağını şahsen düşünüyorum. Kendi hayatımızda bugün için böyle bir dönüşümü yeterli derecede göremesek bile bu milletin özü ona dönecektir. Çünkü mevcut hayat kuru bir hayattır. Sünnet eksenli bir hayatın zevkini tattığı an, onu özleyecektir.

Şahyar: Ama bu durum biraz da şunu gösteriyor mu: Sanki hadis alanıyla ilgili araştırmaya, tartışmaya ihtiyaç hissettiğimiz konular, iç dinamiklerimizle değil, daha ziyade dışarıdan gelen etkilerle ortaya çıkıyor gibi. Sorunlar orada belirleniyor. Biz de bu sorunları çözmeye yönelik çalışmaya başlıyoruz.

Çakan: Bu bir tez-antitez çalışması gibi oluyor aslında. Normalde başkası hiçbir şey söylemese bile, bizim kendiliğimizden çalışmamız gerekir ama birilerinin bizi uyandırması gerekiyor herhalde. Bir de şimdi bu durumun tam tersini düşünün. Adamlar o kadar yoğun bir şekilde üzerinize geldiği halde hiç tunmıyor, itiraz etme, karşı çıkma ihtiyacı hissetmiyor, duymazdan geliyorsanız bu, ölümdür. Hiç olmazsa, bu tür faaliyetler karşısında söyleyecek sözümüz var. Hele hele yarın biz batılıların kendi kültür kökenlerini ve tarihini, onların diliyle, orijinal kaynaklarından bir araştırmaya başlayalım da, bakalım onlar o zaman ne kadar ayakta durabilecekler. Yarın öbür gün biz de müstağripler yetiştireceğiz. Bu kültürel savaşta yapılacak olan budur. Bizim bugün, İslâmî ilimlerde bilgileri sağlam, kafası yerinde, îmânı sağlam, dil bilgisi de iyi olan arkadaşlarımızın, Batı kültür kökenlerini, kaynaklarını tetkik edebilecek çalışmalarına ihtiyacımız var.

Şahyar: Bu biraz da siyasi üstünlüklerle de alâkalı bir durum değil mi hocam?

Çakan: Tabii teşvik edecek bir odak bir devlet olacak. Bilimsel manada da

uzman yetiştirmek lazım... İslâmî ilimleri hazmetmiş Grekçe uzmanı yetiştirmek gibi. Papalığın etrafında bir sürü Arapça bilen adam var, ne yaptıklarını kendileri biliyor. Biz de böyle bir merkez işletebilmeliyiz. Siyasi bir güç, bir destek? O lazım elbette. Ama o yoksa bile iki tane, üç tane Müslüman bilim adamının böyle yetişmesi, iki tane eser yazması emin ol onları kendileriyle hesaplaşmaya sevk edecektir. Çünkü masal üzerine kurulmuş bir kültürel tarihe sahipler. Onların bize hücum etmesinin asıl sebebi de bizim sağlam bilgiler üzerine kurulu bir kültüre sahip olmamız?

Şahyar: Kıymetli hocam, genç akademisyenlere özellikle söylemek istediklerinizi dinleyerek mülakatımızı tamamlayalım.

Çakan: İlmî araştırmayı hayat yolu olarak kendine seçmiş, özelde hadiste genelde İslâmî ilimlerin herhangi bir dalında lisans, yüksek lisans, doktora çalışması, post doktora düzeyinde bilimsel araştırmalar yapmakta olan arkadaşlara hitap edelim: Günün getirdiği teknik kolaylıkları da kullanmak suretiyle, kendilerini, vakitlerini, gönüllerini ve beyinlerini tercih ettikleri alana, konuya vakfederek, sözü senet kabul edilecek ilim adamı kişiliğine sahip olmaya çalışmalarını, bunu amaç edinmelerini, bunun için gayret göstermelerini, bunun için özverili davranmaya evet demelerini tavsiye ederim. Allah Teâlâ, kuluna borçlu kalmaz. Bekleyecekleri rahat ya da bir takım güzellikler kendi gelişme şartlarını, kıvam şartlarını oluşturduktan sonra, karşılına çıkacaktır. Sabırla yürütecekleri çalışmalarından sonra, hayatlarının rahatladığını, ilâhî ikramlara mazhar olduklarını göreceklerdir. Çıktıkları bilimsel cihad yolunda ilmî kişiliklerini, gönüllerini bir takım heveslere kaptırmadan, parselasyona gitmeden, Kitap ve Sünnet çizgisinde hareket etmelidirler. “Ben bir Müslüman ilim adamı olarak bu işi gittiği yere kadar götüreceğim” niyetiyle çalışırlarsa ne zaman, nasıl hareket edeceklerini onlar kendileri tayin ederler. Şöyle çalışsınlar, böyle çalışsınlar, falan filan demeye pek de gerek kalmaz. Yine de bir örnek olarak bir şey söylemem gerekirse, benim hadis alanında lisansüstü eğitimi seçenlerle ilk derste paylaştığım bir metin vardır.

Şahyar: Evet, hatırlıyorum.

Çakan: *Hadis Öğrenimi* kitabıma da bu metni koydum. Bu tavsiyelerin detayı orada var. Ben o düşünceleri hâlâ muhafaza ediyorum, deyip bu alanda, özellikle hadis ve sünnete hizmet alanında çalışan arkadaşlarımıza kolaylıklar ve başarılar diliyor, yılmadan, bıkmadan Allah ve Resulünün yolunda, fedakârca ama bilinçli bir şekilde çalışmaya devam etmelerini, uyanık birer bilim adamı olmalarını, önlerinin aydınlık olmasını temenni ediyorum. Allah Teâlâ kendilerini muvaffak etsin.

Şahyar: Hocam, kendi adıma ve *Hadis Tetkikleri Dergisi* adına çok teşekkür ederim. Allah razı olsun.

Çakan: Eyvallah... Sizlerden de.